

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK ŽURNALISTIKA/KOMUNIKOLOGIJA

**„IZVJEŠTAVANJE MEDIJA O ODLASKU MLADIH IZ BOSNE I
HERCEGOVINE“**

-MAGISTARSKI RAD-

Kandidat:

Amela Mahović

Broj indeksa: 1079 III-k

Mentor:

Prof. dr. Amer Osmić

Sarajevo, mart 2024. godine

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK ZA ŽURNALISTIKU/KOMUNIKOLOGIJU

**IZVJEŠTAVANJE MEDIJA O ODLASKU MLADIH IZ BOSNE I
HERCEGOVINE**

- magistarski rad-

Kandidat:

Amela Mahović

Broj indeksa: 1079 III-k

Mentor:

Prof. dr. Amer Osmić

Sarajevo, mart 2024. godine

*Rad posvećujem mojoj najvećoj podršci – roditeljima,
bratu i sestri, rahmetli dedi Ahmetu.*

SADRŽAJ

1. Uvod.....	3
2. Metodološki pristup istraživanju	5
2.1 Problem istraživanja.....	5
2.2. Predmet istraživanja	6
2.3. Definiranje pojmova i pojmovna analiza.....	7
2.4. Ciljevi istraživanja.....	9
2.5. SISTEM HIPOTEZA	10
2.6. Varijable i indikatori.....	10
2.7. Planirani doprinos teze teoriji i praksi.....	10
2.8. Metode i tehnike istraživanja.....	11
2.9. Vremenska i prostorna dimenzija istraživanja	11
3. Mediji u Bosni i Hercegovini.....	12
3.1 Utjecaj medija na javno mnijenje.....	15
3.2. Sadržaj u medijima koji je namijenjen mladima	19
4. Mladi u Federaciji BiH	24
4.1. Obrazovanje mladih u FBiH.....	28
4.2 Poslovne (ne)prilike mladih u FBiH	34
5. Mladi u Republici Srpskoj.....	38
6. Empirijski dio istraživanja.....	40
6.1. Opći podaci o ispitanicima	40
6.2. Informisanje mladih putem medija.....	47
6.3. Izveštavanje medija o odlasku mladih iz države	49
7. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	57
7.1. Preporuke	59
8. LITERATURA	60
8.1. Web- literatura	61
9. Prilozi	63
9.1. Prilog 1: Transkript intervjua sa profesoricom Sarinom Bakić	63
9.2. Prilog 2: Anketni upitnik.....	66

1. Uvod

Ova master teza predstavlja istraživanje koje se fokusira na analizu načina medijskog izvještavanja o odlasku mladih iz Bosne i Hercegovine. Motivisani željom da istaknemo pozitivne primjere mladih ljudi koji su ostali, uspjeli u svojim poduhvatima i doprinijeli društvu, istražujemo fenomen masovnog iseljavanja mladih iz ove zemlje i uticaj koji mediji imaju na percepciju i rješavanje ovog problema. Rad predstavlja našu ideju i želju da pokažemo da omladina u Bosni i Hercegovini nije izgubila perspektivu u savremenom bosanskohercegovačkom društvu. Mladi ljudi u Bosni i Hercegovini koji su osnovali svoje biznise postali magistri i doktori nauka, osnovali svoje porodice i žive u ovoj zemlji, su nas motivirali da istražujemo i potakli naše nade da nije sve crno, te da postoje oni koji žele ostati i živjeti u svojoj domovini. Pored svega navedenog, željeli smo napraviti jednu kvalitetnu studiju čiji će krajnji podaci biti od koristiti studentima novinarstva, profesorima, medijskim kućama, novinarima, organizacijama, te svima onima koje zanima način izvještavanja medija o odlasku mladih iz Bosne i Hercegovine.

Odlazak mladih iz Bosne i Hercegovine predstavlja značajan društveni fenomen koji ima direktne posljedice na ekonomiju, društvo i budućnost društva i države. Kako se mladi sve više suočavaju sa izazovima kao što su nezaposlenost, neizvjesnost političke situacije te nedostatak perspektive, njihov odlazak iz zemlje postaje jedan od ključnih problema s kojima se susreće ova regija. U kontekstu ovog problema, mediji imaju izuzetno važnu ulogu kao posrednici informacija, oblikovatelji javnog mnijenja te promotori promjena. Cilj ovog istraživanja je analizirati način na koji mediji izvještavaju o odlasku mladih iz Bosne i Hercegovine. Fokusirajući se na različite medijske platforme, od javnih servisa do privatnih medijskih kuća, istražujemo kako se ova tema predstavlja, koja je percepcija javnosti o problemu iseljavanja mladih te kako mediji tretiraju uzroke, posljedice i moguća rješenja ovog društvenog izazova. U okviru teorijskog pristupa, oslanjamo se na relevantne teorije medijskih studija, sociologije i društvenih nauka kako bismo sagledali ulogu medija kao posrednika informacija, oblikovatelja javnog mnijenja i promotorima društvenih promjena. Metodologija istraživanja uključuje analizu medijskog sadržaja kroz višeslojne pristupe istraživanju medijskih izvještaja, prikupljanje podataka putem anketa i intervju sa sugrađanima širom Bosne i Hercegovine. Kroz analizu medijskog sadržaja, istražiti ćemo postoji li nedostatak fokusa na odlazak mladih, da li se ovaj problem dovoljno istražuje te da

li medijsko izvještavanje pruža relevantne informacije i rješenja za ovu ključnu društvenu temu. Ovaj rad ima za cilj pružiti uvid u ulogu medija u oblikovanju percepcije o odlasku mladih iz Bosne i Hercegovine te istaknuti važnost adekvatnog i informativnog izvještavanja o ovom pitanju u javnom prostoru, analiziraju se faktori poput obrazovanja, zaposlenja, političke situacije i nedostatka perspektive koji utiču na odluku mladih da napuste zemlju. Ovo poglavlje također obuhvata stavove, mišljenja i perspektive mladih iz različitih regija, etničkih grupa i socioekonomskih pozadina. Očekujemo da ćemo ovim radom dobiti pregled stanja, tj. pregled izvještavanja medija o odlasku mladih iz bosanskohercegovačkog društva, sa posebnim osvrtom na Federaciju BiH. Zaključak ovog istraživanja sintetizira dobivene rezultate, ističe ključne segmente o ulozi medija u oblikovanju percepcije o odlasku mladih iz Bosne i Hercegovine te predlaže moguće smjernice za unapređenje medijskog izvještavanja o ovoj važnoj društvenoj temi. Rad je podijeljen u dva bazična poglavlja: „Izvještavanje medija o odlasku mladih iz BiH“, te „Sociodemografska obilježja bosanskohercegovačke mladeži“. Pored toga rad sadrži uvod, teorijsko-metodološki okvir, zaključak i literaturu.

2. Metodološki pristup istraživanju

2.1 Problem istraživanja

Problem istraživanja ovog rada bit će mediji, odnosno medijsko izvještavanje o odlasku mladih iz Bosne i Hercegovine uzimajući u obzir sociodemografske karakteristike mladih ljudi. Izvještavanje o odlasku mladih iz bosanskohercegovačkog društva postalo je svakodnevno. Nažalost, riječ je o negativnom izvještavanju medija, navodeći kao glavni razlog odlaska mladih nezaposlenost i trenutnu političku situaciju u državi. Stoga, izvještavanje medija o ozbiljnom problemu s kojim se Bosna i Hercegovina bori unazad godinama, zahtijeva složeniji pristup te detaljan prikaz uzroka odlaska mladih. U ovom radu fokus će biti na medije i njihov doprinos kreiranju konačne slike o odlasku mladih iz BiH. Da bismo shvatili zašto mladi odlaze, veoma je bitno da imamo jasnu sliku u medijima, koji su pravi uzroci odlaska mladih. Kroz ovaj rad detaljno će biti predstavljen način na koji mediji izvještavaju o društvenom problemu odlaska mladih. Da na mladima svijet ostaje i da su oni budućnost naše države, fraze su koje svakodnevno čujemo, uglavnom putem medija ili predizbornih kampanja. Međutim, postavlja se pitanje, šta mediji i država u cjelini čine kako bi mladi u Bosni i Hercegovini postali ravnopravni, aktivni i društveno angažovani članovi društva? U vremenu velikih ekonomskih kriza sa kojima se susreću mnoge države u regiji i svijetu, potrebe i problemi mladih postaju sve veći i izražajni. Životi mladih u Bosni i Hercegovini ne odstupaju mnogo od mladih u ostalim demokratskim društvima te su njihova razmišljanja, stavovi, stil života, problemi i izazovi sa kojima se susreću prilično slični životima mladima u drugim demokratijama. Ipak, mladi u BiH nemaju istu početnu poziciju kao mladi u razvijenim demokratijama, budući da je razvoj BiH usporen zbog niza nepovoljnih uticaja iz prošlosti kao što su rat, proces tranzicije, loša ekonomska situacija te složena politička situacija. U medijima, o mladima se govori kao o marginaliziranoj grupi društva, odnosno „mladima kao problemu“ te je vidljivo da su u marginaliziranom položaju. Za potrebe političkih kampanja, o mladima se govori kao o društvenom resursu, odnosno onima „na kojima će svijet ostati“ te da je potrebno ulagati u sve sfere rada sa mladima. Ipak, statistike pokazuju negativne informacije o odlasku mladih, nezaposlenosti, pasivnosti i nedovoljnoj uključenosti mladih u proces odlučivanja, dio su naše svakodnevnice. Da bismo stvorili jasnu sliku o izvještavanju medija o odlasku mladih iz BiH neophodno je da definiramo samu ulogu medija u društvu. Pored informiranja, zabave i edukacije mediji bi trebali biti prenosioci rješenja problema koji su jedinstveni za svako društvo. Istražujući

detaljno ovu temu, dolazimo do veoma bitnih informacija, a to su da bh. mediji o temi odlaska mladih iz države gotovo uvijek izvještavaju negativno, kritizirajući nadležne organe. Ono što je veoma zanimljivo jeste da u izvještavanju medija, gotovo nema prostora za pozitivne vijesti o mladima kao i o njihovom uspjehu da li u obrazovanju, poslu i sl. Ne pružajući rješenja za problem odlaska mladih, mediji su postali isključivo prenosioci brojki odlaska stanovništva iz BiH. Nerijetko možemo vidjeti da je u udarnom vremenu (engl. prime-time) većina tema vezana za političare i političko stanje u BiH predstavljajući ih kao glavni stub društva, ali i kao najveći bosanskohercegovački problem. Nedovoljno prostora za mlade na medijskom tržištu, kao i nedovoljna ažurnost samih novinara da detaljno se pozabave o samom problemu i uzroku odlaska mladih iz države, dovela je do toga da se o mladima u BiH govori gotovo jednom sedmično u vijestima, ili jednom mjesečno, marginalizirajući gotovo sve mlade u BiH. Činjenično stanje društva, a prvenstveno mladih u BiH, je dosta drugačije od onoga koji se plasira putem medija. Nedovoljan sadržaj za mlade kao i neadekvatni sagovornici u medijima, koji govore o problemima mladih doveli su do toga da su mladi izgubili nadu u bolje sutra, te da medije gledaju kao produženu ruku određene političke partije. Navodeći isključivo probleme, i povezivajući mlade gotovo uvijek sa nečim negativnim, društvo stvara veoma negativnu sliku o mladima stoga neosporno je da nedostaje pozitivnosti i optimizma za bolje sutra.

Prema svemu navedenom, problemsko pitanje u ovom istraživanju glasi: **Da li je trend negativnog izvještavanja o odlasku mladih iz BiH sve zastupljeniji?**

2.2. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja ovog magistarskog rada odnosit će se na izvještavanje medija o odlasku mladih iz Bosne i Hercegovine. Sve više mladih i visokoobrazovanih ljudi napušta domovinu u potrazi za boljom budućnosti, stoga ćemo se u ovom radu baviti marginalizacijom mladih te na koji način mediji doprinose da mladi budu zapostavljeni dio društva. Pošto je predmet istraživanja u ovom istraživačkom poduhvatu prilično širok pogotovo u komunikološko-sociološkim karakteristikama, potrebno je prostorno suziti područje djelovanja. Tako je odabrana studija slučaja koja opravdava trenutne uslove i mogućnosti prikupljanja podataka. Pokušat će se doći do saznanja da li mediji u Kantonu Sarajevo imaju određenu strategiju izvještavanja kada je riječ o odlasku mladih iz države kao

i načinu na koji se prikupljaju određeni podaci o razlozima napuštanja domovine, te ako kao takva postoji da li je funkcionalna.

2.3. Definiranje pojmova i pojmovna analiza

Na osnovu svega navedenog identificirali smo četiri pojma. Prije svega definirat ćemo pojam mladih, zatim pojam odlaska, trend, izvještavanje kao i pojam medija.

Mladi/ omladina- prema Zakonu o mladima FBiH(2010)omladina ili mladi su osobe u životnoj dobi od narušenih 15 do 30 godina starosti (Vlada Federacije Bosne i Hercegovine, 2010). Sociologija promatra mlade kao posebnu društvenu grupu koju obilježava socijalna raslojenost koja je sukladna diferenciranosti društva, kojeg su mladi sastavni dio.Svim mladima je zajednička pripadnost određenoj starosnoj grupi, sa tendencijom podizanja starosne granice kojom se određuje sam omladinski status. Pored toga, zajedničke su i specifične pripisane karakteristike i društvena uloga koja je sukladna njima. Mladi su nedovoljno integrirani u društvo, a njihov je društveni status, u odnosu na starije, nepovoljniji. Zbog toga se smatra da mladi spadaju u najranjiviji dio populacije u savremenom društvu, jer je njihov status u prijelaznom periodu: nisu više zaštićeni kao djeca, ali nemaju sve olakšice koje imaju odrasli. Društvenu grupu mladih čine dvije skupine: u prvu grupu spadaju osobe do 18 godina, koje još uvijek imaju svu zaštitu i povlastice koje imaju djeca, dok drugu grupu čine punoljetne osobe, koje tada dobijaju sva prava, ali i odgovornost odraslih (Ilšin, 2001).

Prelazak u „svijet odraslih“ za mlade je sve teži, jer obrazovanje traje duže, a savremene tehnološke promjene su sve veće i traže radnu snagu koja je više fleksibilna i kvalificirana. Zbog toga se je ulazak u „svijet rada“ usporen, pa se samim tim i socioekonomsko osamostaljivanje odvija sporije, a to je razlog zašto su mladi sve duže ovisni o svojim roditeljima ili starateljima. Uzročno-posljedična veza sa ovim fenomenom jeste prolongiranje pri zasnivanju vlastite porodice (Ilšin, 2001).

Mediji – (lat. medium, posrednik, nešto između) je kanal za posredovanje poruka i informacija od komunikatora do recipijenta. Za Đorđevića mediji je “svako sredstvo pomoću kojeg se obezbjeđuje prenošenje informacije, kroz prostor i vrijeme, od izvora do primalaca. Toj svrsi mogu poslužiti, kako komunikacione tehnike , tako i izvesne organske funkcije čoveka – funkcije jezika, organa za govor, i samopoštovanje poruka. Mediji su uslov difuzije

informacije. Tu funkciju imaju slike na kamenu prvih ljudi, moderni elektronski plakati, radio, TV, štampa, knjige, kompjuteri, sateliti za telekomunikaciju, diskete i sl. Mediji možemo definisati iz ugla emitiranja i iz ugla recepcije. Način emitiranja ima tehnološku bazu(informacija i poruka se prenose pomoću određenih uređaja), a način recepcije je povezan sa ljudskim osjetilima (ono što je preneseno tehnikom treba čuti, vidjeti, dotaknuti, probati) (Tucaković, 1999).

Trend – smjer kretanja neke pojave u prirodi i društvu u određenom vremenu. Najčešće se ustanovljuje analizom statističkih podataka i prognoza na toj osnovi. U društvu i kulturi trend se vezuje uz modu, bilo da je riječ o trendovima u odijevanju, oponašanju izgleda popularnih osoba, ili pak intelektualnoj modi, poput oponašanja načina pisanja vodećih pisaca i novinara ili govora popularnih političara ili propovjednika. Zbog toga je trend, kao obrazac ponašanja, zasnovan na konformizmu, pa se ponašanjem u skladu s trendom izražava lojalnost ili pripadnost određenoj društvenoj skupini ili (sub)kulturi. Budući da je riječ o široko rasprostranjenoj težnji, njezino proučavanje, pa i poticanje, osobito je korisno u razvoju tržišnoga gospodarstva, kao i u pripremama predizbornih kampanja u višestranačkim političkim sustavima. Iako su dizajneri industrijske robe i usluga ili političkih poruka oni koji stvaraju kvalitetu proizvoda, za razvoj trendova bitni su potrošači ili publika, a među njima posebice tzv. trendseteri, kao osobe koje prve isprobavaju i započinju (uspješni) novi trend (Krlježa, 2013).

Izvještavanje – je suština i smisao novinarskog rada. Izvještavanje obuhvata sve novinarske žanrove koji u pojedinim trenucima i fazama razvoja situacije najbolje izražavaju otkrivene činjenice, skrivena značenja, suštinske promjene i vrijednosti. Izvještaj nije samo pisanje teksta ili montiranje priloga. To je posao prikupljanja, sređivanja, a zatim sažetog i tačnog objavljivanja aktuelnih, zanimljivih i značajnih informacija (Tucaković, 1999).

Savremeno društvo - Prema teoretičarima (refleksivne) modernizacije, život u savremenom društvu podrazumijeva nepostojanje (odsustvo) privilegovanih pozicija i relativnost stečenih znanja, tako da uvijek iznova moramo (pre) osmišljavati svoje životne odluke, odnosno donositi ih bez jasne svijesti ili znanja o njihovim eventualnim posljedicama. Pojedinci moraju da nauče živjeti bez uvijek jasnih znanja, bila ona lična ili ekspertska. U prvom slučaju bitno je znanje ili, bolje rečeno, odsustvo znanja o ishodu donesenih životnih odluka, dok se u drugom slučaju radi o povjerenju u širi društveni sistem (Gidens, 1998). Prema pomenutim teoretičarima, dva su ključna obilježja savremenog društva: detradicionalizacija i

individualizacija. Detradicionalizacija podrazumijeva odbacivanje dosadašnjih životnih oblika, načina društvenog djelovanja i ponašanja, koji su ranije bili utemeljeni u običajima, tradiciji i religijskim vjerovanjima. Napuštaju se stari i stvaraju se novi oblici identifikacije. Identitet danas proizlazi iz direktnog iskustva pojedinaca, kao i životnih stilova koji za njih imaju praktičan značaj u datoj društvenoj situaciji. Individualizacija pretpostavlja „pojedince kao aktera, konstruktora, žonglera i inscenatora vlastite biografije, vlastita identiteta, vlastitih socijalnih mreža, veza i uvjerenja” (Beck, 2001).

2.4. Ciljevi istraživanja

Društveni cilj ovog rada jeste spoznaja o izvještavanju medija kada je riječ o odlasku mladih iz BiH. Ovaj rad će doći do detaljne analize o izvještavanju medija na području Federacije BiH, koji se može zbog velikog broja medija na području FBiH projicirati na cijelu BiH. Odredit će se mjere na osnovu kojih se može utjecati na izvještavanje u medijima kada je riječ o odlasku mladih, te će se bolje razumjeti zašto je važno da mediji budu prenosioci pozitivnih i ohrabrujućih vijesti a ne predmet putem kojeg se prenose samo brojke mladih koji su napustili BiH. Analizom načina na koji mediji izvještavaju o odlasku mladih iz države te proučavanjem dominantnih narativa, tematskih okvira, upotrebe jezika i tonaliteta u člancima doći će se do detaljnog uvida u rad medija kao i način na koji oblikuju stavove, percepciju javnosti o odlasku mladih. Također društveni cilj ovog istraživanja koji bi medijskim radnicima trebao biti veoma koristan jeste solidarnost i empatija prema onima koji su se odlučili pronaći svoje mjesto u društvu u BiH, kao i identifikacija alternative u medijskom izvještavanju o odlasku mladih. Pored navedenog, cilj ovog istraživanja također bit će usmjeren ka ispitivanju kako medijsko izvještavanje o odlasku mladih utječe na samu mladu populaciju. Istražit ćemo kako mladi percipiraju izvještavanje, koje faktore uzimaju u obzir pri donošenju odluke o odlasku i kako se medijski prikazi mogu odraziti na njihove stavove i odluke.

Znanstveni cilj ovog rada jeste prije svega znanstvena deskripcija, odnosno opisivanje problema negativnog izvještavanja medija o odlasku mladih iz BiH, analizom tog problema na području FBiH, te znanstvena klasifikacija na osnovu sociodemografskih karakteristika mladih, te znanstveno objašnjenje kojim ćemo dati određene upute kako djelovati na ovaj problem.

2.5. SISTEM HIPOTEZA

Na osnovu svega navedenog generalna hipoteza glasi:

H.1 Mladi u savremenom bosanskohercegovačkom društvu izloženi su negativnom izvještavanju u medijima što indirektno dovodi do želje za napuštanjem države.

Pored osnovne hipoteze tu je i sporedna koja glasi:

H.1 Različiti stilovi izvještavanja u medijima utiču na mlade.

2.6. Varijable i indikatori

Za generalnu hipotezu koja glasi “Mladi u savremenom bosanskohercegovačkom društvu izloženi su negativnom izvještavanju u medijima što indirektno dovodi do želje za napuštanjem države”, nezavisna varijabla je negativno izvještavanje u medijima o odlasku mladih u savremenom bosanskohercegovačkom društvu, a zavisna varijabla je želja za napuštanjem zemlje. Kao indikatore za nezavisnu varijablu uzimamo veliki broj medija, nedovoljan sadržaj za mlade u medijima, politički utjecaj na medije, nivo obrazovanja. Dok zavisnu varijablu mjerimo pomoću osjećaja sigurnosti u mjestu prebivališta, mogućnosti zaposlenja, zadovoljstva obrazovnim i zdravstvenim sektorom te mjesečnih prihoda i rashoda.

2.7. Planirani doprinos teze teoriji i praksi

Ovo istraživanje ima višestruk doprinos teoriji i praksi. Počevši od istraživanja plasiranja sadržaja u medijima za mlade, navika i stavova jedne od tri dobne skupine, samim tim otvarajući i mogućnost boljeg razumijevanja potreba mladih. S tim spoznajama, profesori, studenti komunikologije, medijski radnici, medijske kuće, Ministarstvo za mlade sadržaj u medijima bi mogli prilagoditi potrebama mladih ljudi, te napraviti jedan pozitivan i ohrabrujući prostor u kojem bi mladi imali želju da ostanu a ne da napuste državu. Također, znatan doprinos se ogleda u istraživanju prirode trendova i njihovog utjecaja na mlade ljude u Bosni i Hercegovini, koji trendovi su najzastupljeniji i generalni interes mladih za njih.

2.8. Metode i tehnike istraživanja

Rad se sastoji od teorijskog i empirijskog dijela. Za teorijski dio koristili su se teorijski uvidi o medijskom izvještavanju kada je riječ o mladima. Govorit će se o razlozima zbog kojih mladi napuštaju BiH, te u kojoj mjeri mediji doprinose odlasku mladih, pa do fenomena koji je u društvu poznatiji kao trend odlaska iz države. Što se tiče empirijskog dijela, a u okviru tehnika, kreirat ćemo online anketu. Anketa će se sastojati od deset kraćih i jasnih pitanja. Također bit će oformljena fokus grupa, s ciljem detaljnog analiziranja razloga odlaska mladih. Šest do osam mladih osoba imat će priliku odgovarati na ista pitanja, s ciljem detaljnijeg uvida o razlozima odlaska mladih. Za potrebe istraživanja, odnosno provjeru postavljenih hipoteza i realizacije ciljeva istraživanja, u radu će biti kvalitativno kvantitivni pristup istraživanja koji podrazumijeva sljedeće tehnike istraživanja:

1. Metod analize
2. Analiza sadržaja
3. Anketa

2.9. Vremenska i prostorna dimenzija istraživanja

Vremenska dimenzija istraživanja obuhvata period od mjeseca januara 2023. godine, do mjeseca oktobra 2023. godine. Prostorna dimenzija istraživanja će obuhvatit područje Federacije Bosne i Hercegovine.

3. Mediji u Bosni i Hercegovini

Od pećinskih crteža, preko revolucionarnih izuma poput Gutenbergove štamparske mašine, pa sve do digitalnih formi koje konzumiramo svakodnevno, mediji su prošli svoj razvojni put značajno utječući na cjelokupno čovječanstvo. Prema Lindgrenu, u djelu „Digitalni mediji i društvo“ mediji se nalaze u centru djelovanja pojedinca i grupa sa društvom, kao strukturom, ali i svim društvenim aktivnostima. U širem smislu, ističe Lindgren, „mediji su alati, kanali, platforme i strategije koje se koriste za dobavljanje, proizvodnju i dijeljenje znanja o svijetu oko nas, kroz komunikaciju i interakciju“ (Lindgren, 2017). Uzimajući u obzir da mediji igraju veoma važnu ulogu kada je riječ o jednom društvu, neophodno je da mediji zadovoljavaju sve standarde kada je riječ o poštivanju svih etičkih kodeksa. Možemo kazati da medijsko djelovanje zavisi od razvoja društva i njegovih karakteristika. „Mediji su od svog nastanka i masovnog širenja preuzeli aktivnu participativnu ulogu u društvu, ne samo kao prenositelji informacija, nego kao i akteri društvene stvarnosti, događaja i procesa“ (Turčilo & Buljubašić). Medijske institucije čine medijski sistem koji se razvija pod uticajem specifičnih političkih okolnosti u svakoj zemlji i na osnovu normativnih očekivanja ugrađenih u zakonodavni okvir kojim je reguliran medijski sistem. Niko ne može izbjeći uticaj masovnih medija, pa iako se neko trudi da ne kupuje novine, ne sluša radio, ne gleda televizor i sl.

Činjenica je da veliki broj medija kao i neuređenost zakona o medijima doprinijelo je tome da medijska scena u Bosni i Hercegovini ne bude zadovoljavajuća. Iako bi mediji trebali biti slobodni i ravnopravni, medijska situacija u Bosni i Hercegovini nam pokazuje da to i ne mora uvijek biti tako. Veliki broj medija u jednoj relativno maloj državi, doprinosi tome da sadržaj za sve dobne skupine i nije baš lako pronaći ili se gotovo nikako i ne proizvodi. Pored toga, što nema adekvatnog zakona o vlasničkoj strukturi medijske kuće kao i kakav sadržaj je dozvoljeno plasirati putem medija, pojedini mediji u Bosni i Hercegovini ne ispunjavaju ni osnovnu ulogu medija, a to je da proizvodi obrazovni i kulturni sadržaj. Zabavnog programa u bosanskohercegovačkim medijima ima i previše, nažalost ni taj program ne zadovoljava etičke kodekse, stoga često na malim ekranima možemo vidjeti kako se kroz zabavni program promoviše, nasilje, prostitucija, senzacionalizam itd. Međutim, način na koji čovjek razumije medije najvećim dijelom ovisi o onomu što pojedinac primjećuje kao odlučujuće čimbenike preko kojih svijet ili zajednica kojoj pripada postaje ono što jest. Ova je tvrdnja izrazito važna jer mediji danas predstavljaju najrasprostranjeniji

oblik kulture čovjeka. Ne postoji nijedan sadržaj kojem je čovjek više izložen od raznovrsnih medijskih sadržaja. Stoga o medijima možemo govoriti i s aspekta primarnih agenasa socijalizacije i u tome kontekstu oni najviše utječu na stvaranje i osnaživanje kulturnoga identiteta određene zajednice.

Mediji imaju višedimenzionalnu ulogu, nebitno da li se radi o privatnim ili javnim, printanim ili elektronskim. Čija je glavna uloga da informiše, ali i da bude kanal koji prenosi informacije i izjave donosilaca odluka, jer vlade imaju primarnu odgovornost za prevenciju i borbu protiv ugrožavanja slobode medija, istovremeno štiteći ljudska prava i osnovne slobode. Jedna od glavnih odrednica savremenog društva i svijeta jest njegova orijentiranost na medije i stvarnost koju oni kreiraju. Veliki je broj medija kojima je svako od nas izložen svakodnevno, nesvjesni koliku ulogu igraju mediji danas. Kaže se da je savremena egzistencija čovjeka obilježena konstantnom podijeljenošću pažnje, a mediji odvlače značajan dio te pažnje savremenog čovjeka. Novi mediji kao i razvoj tehnologije zahtijevaju i novu savremenu publiku. Stoga često možemo vidjeti da višegodišnji prenosnici informacija odlaze u zaborav te da sve manji broj publike koristi iste. Razvojem interneta i dostupnošću svega na društvenim mrežama, publika biva podijeljena, te danas često možemo vidjeti da određeni broj ljudi prati popularni reality show, kao i živote slavnih dok određeni broj ljudi svoju pažnju posvećuje drugim programima.

Prema podacima Regulatorne agencije za komunikacije (RAK), u BiH su registrovane ukupno 43 televizije i 143 radiostanice, emitirane putem zemaljske radiodifuzije, tri stanice koje su dio sistema javnog emitiranja i 53 nosioca dozvola za emitiranje putem drugih komunikacijskih mreža (RAK, 2001).

U BiH postoji pet dnevnih novina koje imaju sjedište u BiH kao i dvije dnevne novine iz Srbije i Hrvatske koje imaju izdanja za BiH. Prema podacima Vijeća za štampu postoji i 189 magazina (sedmičnih, mjesečnih ili periodičnih), te osam novinskih agencija od kojih četiri imaju opštu informativnu dnevnu produkciju (RAK, 2001).

I dalje ne postoji registar online medija, pa tako nije poznat njihov tačan broj, ali istraživanje CPCD navodi da u BiH djeluje 615 medijskih portala (Osmančević, 2021).

Evidentiranje tačnog broja medija, posebno kada je riječ o web-portalima, dodatno otežava činjenica da ne postoji zakonska obaveza registracije i prijave vlasništva, odnosno javno istaknutog impresuma medija (Sokol, 2019).

Istraživanja medijske scene u Bosni i Hercegovini u proteklih nekoliko godina pokazuje neke od ključnih karakteristika medijskog tržišta: medijsko tržište karakterizira nedostatak transparentnosti kada je u pitanju vlasništvo nad medijima. Zakon o transparentnosti vlasništva nad medijima jedan je od ključnih zakona koji nedostaje u Bosni i Hercegovini i, uprkos naporima stručne zajednice (novinarska udruženja itd.), nedostaje politička želja za usvajanje takvog zakona i poboljšanje transparentnosti medija u zemlji. Iako je broj medija iznimno velik, njihov utjecaj nije jednak, budući da postoji (manji) broj zaista (politički) utjecajnih medija. Iako to ne bi smjelo da se toleriše, da pojedini političari imaju svoje medije putem kojih propagiraju svoju političku ideju, stanje u bosanskohercegovačkim medijima se neće promijeniti dok sama politička struktura u državi ne bude težila ka promjenama, od kojih bi građani ali i medijske kuće, radnici imali koristi. Primjetan je porast copy-paste novinarstva i smanjenje etičkih standarda u medijima (posebno u štampanim i online medijima). Stoga možemo kazati da naši mediji pokazuju tendencije ka sve većoj korporativnoj koncentraciji, medijskoj konglomeraciji i hiperkomercijalizmu. Uzimajući u obzir da ideja o postojanju javnog servisa, odnosno ideja da mediji moraju imati neki motiv pored profita ima tendenciju rapidnog povlačenja, gdje se javnost ne tretira kao jedan demokratski korpus već kao gomila potrošača. Prihvatajući današnju javnost kao isključivo potrošače, implikacije za demokratiju pored hiperkomercijaliziranih medija svakako da su negativne.

Prema Balu, „Tamo gdje nema slobodnih medija, nema ni ličnih ni političkih sloboda, tamo gdje su mediji sprečeni da se distanciraju, da koriste slobodu reči u suočavanju sa onima koji sanjaju da ih potčine, sa ljudima na vlasti, prvenstveno političarima zaključak se, dakle, nameće sam. Nema slobode bez slobodnih medija“ (Fransis, 1997). Uzimajući u obzir da svaka demokratska država garantuje slobodu medija, na primjeru Bosne i Hercegovine, možemo vidjeti da sloboda medija u praksi i nije primjetna. Zbog same složenosti strukture države, očigledno je da medijima nedostaje slobode. Mnogi mediji služe kao oruđe političkih moćnika za diskreditaciju političkih protivnika. Međutim, istodobno vidimo trend uspostavljanja i visokog profesionalnog rada istraživačkih medija i organizacija (poput Centra za istraživačko novinarstvo CIN ili Balkanske istraživačke mreže BIRN). Inozemni mediji su u posljednjih 10 godina počeli ulaziti na medijsko tržište u BiH. To je rezultiralo raznolikošću medijskih izvora, ali i pokazalo povećanje interesa nekih zemalja, poput Turske, Katara, Kine, SAD -a, Rusije za BiH, u smislu širenja vijesti i kreiranja agende.

Ako se u obzir uzme tvrdnja Marshalla McLuhana, koju prenosi Lindgeren (2017), da je „nemoguće analizirati ili teoretizirati o društvenim i kulturološkim promjenama bez fokusiranja na to kako mediji utječu na ljude, njihovu komunikaciju i interakciju, moguće je zaključiti da svi navedeni koncepti, odnosno termin, reflektuju upravo utjecaj medija na pojedince i društvo, odnosno principe njihovog svakodnevnog djelovanja“. Ovaj kratki prikaz medijske situacije u Bosni i Hercegovini odražava njenu složenost i kompleksnost, ali također i neke od trendova koji su vodeći kako u regionu tako i na globalnom nivou. U globalnom kontekstu, možemo primijetiti da se proces transformacije medijskog sistema odvija paralelno s društvenim transformacijama. U slučaju Bosne i Hercegovine, to je bila iznimno komplicirana poslijeratna tranzicija, koja je oblikovala medijsku scenu. U sklopu međunarodnih intervencija u BiH, došlo je i do pokušaja reforme medijskog sektora, uz pružanje ekspertize i financijske podrške. Međutim, zbog složene državne strukture i međuetničkih odnosa u Bosni i Hercegovini, očekivani rezultati nisu ostvareni. Paralelno s tim intervencijama, moćni političari i imućni pojedinci su ulagali svoja sredstva u medijske kuće. Kada govorimo o kvalitetu medijskog sadržaja, primjećujemo da i dalje postoje visokokvalitetni mediji i profesionalni novinari. No, isto tako, prisutni su brojni tabloidni mediji, nedostatak profesionalizma među novinarima te obilje manipulacija i spinova u medijskom prostoru Bosne i Hercegovine.

3.1 Utjecaj medija na javno mnijenje

Tek od 18. vijeka pojam javnog mnijenja odnosi se na rezonovanje publike, sposobne da sudi. Najvažniji uslov za funkcionisanje demokratskog javnog mnijenja je slobodna cirkulacija informacija, to je moguće isključivo gdje je sredstva informisanja nisu predmet državnog monopola, a tamo gdje jesu javlja se u obliku cenzure. Koncept medija kao nosioca edukativnih i informativnih sadržaja izgubio je svoju prvobitnu ulogu društveno odgovornih prenosioca znanja i čuvara kulture negdje tokom tranzicije. Ovaj gubitak dolazi u trenutku kada mediji prelaze iz ruku onih koji su ih smatrali sredstvom društvene koristi u ruke onih koji medije percipiraju isključivo kroz prizmu moći. Kao rezultat toga, moćne elite danas gledaju na medije samo kao instrument za ostvarivanje zarade, osiguravanje političke podrške i manipulaciju masama. U današnjem društvu, mediji su često fokusirani na spektakularnost, estradizaciju, tabloidizaciju i senzacionalizam, što duboko utiče na formiranje javnog mnijenja. Ignorisanje stvarnosti života i korišćenje sadržaja bez moralne i edukativne

vrijednosti omogućava protagonistima takvih medija da privlače pažnju neobrazovane mase, koja je često najpodložnija manipulaciji. Ovaj trend rezultira gubitkom integriteta medijske sfere i stvaranjem atmosfere u kojoj se prioritet daje senzacionalizmu umesto informiranju i obrazovanju šire javnosti.

Malović tvrdi, „Što je publika neobrazovanija, to su uspješniji primitivniji medijski sadržaji. A što su uspješniji primitivniji medijski sadržaji, niža je razina publike” (Malović, 2007). Mediji su uvijek bili važan faktor svakog demokratskog društva. Kada govorimo o ulozi medija u savremenom društvu, bitno je istaći da su mediji institucije koje pomažu svakom pojedincu društva da se orijentira između svog privatnog i javnog života. U najkraćem, ključna uloga medija u javnom prostoru je da informiraju građane/ke o odlukama koje donose politički akteri/ke, kako bi se donosioci tih odluka držali odgovornima (na način da mediji i javnost uspoređuju u kojoj je mjeri donošenje odluka u skladu s javnim interesom), te kako bi bili sigurni da javnost ima kanal, alat za povratnu informaciju i izražavanje svojih političkih stavova i ideja. Spoznavši utjecaj medija i njihovu moć, političke elite su počele tražiti načine na koje mogu utjecati na medije i staviti ih u službu politike, a ne javnosti. Zato je važno prepoznati te utjecaje i oduprijeti im se. Oni obično dolaze od političkih elita, ali i od ekonomskih elita, budući da su politička i ekonomska sfera danas blisko povezane. Formiranjem medijske publike formira se i javno mnijenje kao odraz velike medijske moći. Javno mnijenje bi trebalo predstavljati stav javnosti o nekom događaju. Proces formiranja javnog mišljenja odraz je stavova, ideja, kritika i sugestija javnosti.

Navedeni problemi, odnosno izuzetno kompleksnog i kompliciranog stanja medijske scene u Bosni i Hercegovini, pitanje ne/povjerenja javnosti u medije jedna je od značajnih odrednica javnog prostora. Naime, istraživanja pokazuju kako su građani/ke izgubili/e povjerenje u sve javne institucije, pa tako i u medije, odnosno kako građani/ke BiH prepoznaju utjecaje na medije koji dolaze iz političkih, ekonomskih i drugih centara moći, a koje brojni mediji čak sasvim lako i bez otpora prihvataju. Istraživanje Udruženja BH novinari i Fondacije Friedrich Ebert u BiH pokazalo je kako građani/ke smatraju da je sloboda medija u BiH tek djelomično prisutna, te da su osnovne prepreke slobodnom radu medija u Bosni i Hercegovini politička i finansijska zavisnost, kao i opća klima nestabilnosti u zemlji. Također, istraživanje je pokazalo da raste percepcija građana/ki da najveći utjecaj na medije imaju političari/ke, kao i da su oni najveći, odnosno glavni kršitelji novinarskih prava i medijskih sloboda. Građani/ke su tek dijelom zadovoljni/e temama o kojima mediji izvještavaju, smatrajući kako bi socijalne i ekonomske teme trebale biti više u fokusu medija .

Oblast medija u Bosni i Hercegovini zakonski je veoma dobro regulirana i može se reći da Bosna i Hercegovina, po ovom pitanju, ne zaostaje za razvijenim evropskim demokratskim zemljama. Ustavom BiH zagantirana je sloboda misli i sloboda izražavanja (Ustav, 2006).

Donesen je i set zakona koji se u potpunosti ili barem djelomično tiču reguliranja medijskog djelovanja. Zakoni koji se tiču medija ili u nekim svojim dijelovima tretiraju i medije u Bosni i Hercegovini su: Zakon o radu Brčko distrikta, Krivični zakon Republike Srpske, Zakon o komunikacijama, Zakon o zaštiti od klevete Brčko distrikta, Zakon o zabrani diskriminacije u BiH, Zakon o radu RS, Zakon o radu FBiH, Krivični zakon FBiH, Krivični zakon Brčko distrikta, Krivični zakon BiH, Izborni zakon BiH, Izborni zakon Brčko distrikta, Zakon o slobodi pristupa informacijama u FBiH, Zakon o zaštiti od klevete FBiH, Zakon o zaštiti od klevete RS, Zakon o slobodi pristupa informacijama RS te zakoni koji se odnose na rad emitera Javnog radiotelevizijskog servisa BiH. Formiranje JRTV BiH počelo je 1999. godine kada je tadašnji Visoki predstavnik za BiH Carlos Westendorp donio Odluku o rekonstruiranju JRTV BiH. Proces je nastavio njegov nasljednik Wolfgang Petrich, koji je, pred kraj mandata 2002. godine, nametnuo Zakon o osnovama Javnog radio-televizijskog sistema i servisa, čime su uspostavljena tri javna emitera. Dakle, uspostavljen je državni javni servis koji se sastojao od Radio-televizije Bosne i Hercegovine (BHRT), Radio-televizije Federacije Bosne i Hercegovine (RTV FBiH) i Radio-televizije Republike Srpske (RTRS), ali su tri bosanskohercegovačka emitera djelovali kao konkurenti, a ne jedinstveno.

Iako je sloboda izražavanja u Bosni i Hercegovini zagantirana Ustavom, a oblast medijske djelatnosti djelomično regulirana zakonskim i podzakonskim aktima i deklaracijama, uvid u funkcioniranje i rad medija u BiH i razgovori s medijskim djelatnicima/ama nam ukazuju da se praksa, odnosno stanje na medijskom tržištu, ne podudara s onim što je navedeno u pomenutim aktima i dokumentima. Nepostojanje zakona o finansiranju medija i zakona o transparentnosti vlasništva u medijima u velikoj mjeri omogućava političke pritiske i manipulacije. Politički pritisci na medije i novinare/ke u BiH već godinama guše medijske slobode i onemogućavaju kvalitetan rad novinarkama i novinarima. Neki od medijskih djelatnika navode da su politički pritisci na medije evidentni još od kraja rata kroz različite forme i da se stanje do danas nije promijenilo, naprotiv, biva sve kompleksnije. Sagovornici navode brojne direktne i indirektno pritiske, a neki od njih naglašavaju da je često veoma tanka linija između direktnih i indirektnih pritisaka na medijske kuće i njihove uposlenike/ce.

Svi ovi oblici pritisaka vode do cenzure, autocenzure, neprofesionalnog informiranja, straha novinarki i novinara za vlastitu egzistenciju, onemogućavanja kvalitetnog rada i, definitivno, i do iščezavanja istraživačkog novinarstva s ovih prostora.

Gotovo da ne postoji područje u društvenom životu na koji mediji nemaju uticaj. Uticaj masovnih medija danas sve više poprima odlike jednosmjerne komunikacije u kojoj je izričita uloga medija da oblikuju javnost i pripreme je za predstojeće događaje.

U svom djelu „Javna sfera, mediji i javnost”, Milivojević navodi, „govoreći u medijskom utjecaju možemo slobodno reći da je on samo bitan u situacijama kada ima konkretan rezultat, odnosno učinak. Rezultat uticaja masovnih medija možemo posmatrati kroz prizmu cenzurisanja određenih sadržaja, kao što je reklamiranje cigareta, cenzurisanje nasilnih filmova i slično“ (Milivojević, 2001).

Ako razmotrimo posljedice koje globalni medijski sistem u nastajanju ima po novinarstvo, politiku, zabavu i kulturu možemo kazati da javno mnijenje u budućnosti će imati sve manje ovlasti da djeluje, mijenja sadržaj koji se plasira putem medija.

Čuveni Karl Kraus je na sebi svojstven ironičan način rekao: “Jednodnevna novinska produkcija napravi kulturi veću štetu nego što je Gete napisao za pedeset godina u korist kulture”.

Uloga medija u društvu Bosne i Hercegovine, kao i drugdje, ima nekoliko ključnih aspekata i funkcija: informativna funkcija, mediji pružaju informacije građanima o događajima, vijestima, političkim razvojem, gospodarstvu, kulturi i drugim relevantnim temama. Ova funkcija je ključna za održavanje informirane javnosti i omogućava građanima da donose informirane odluke. Mediji igraju važnu ulogu u nadzoru nad vlastima, političarima i institucijama. Kroz istraživačko novinarstvo, mediji mogu otkrivati korupciju, zloupotrebu vlasti i druge nepravilnosti te time pridonositi transparentnosti i odgovornosti. Mediji imaju ulogu u edukaciji i podizanju svijesti građana o različitim temama, kao što su zdravstvo, ekologija, ljudska prava i druge društveno važne teme. Mediji stvaraju platformu za javnu raspravu o različitim pitanjima, idejama i perspektivama. Ovo je važno za demokratsko društvo jer omogućava građanima da izraze svoje mišljenje i sudjeluju u debati. Mediji promiču kulturni identitet i raznolikost društva kroz promociju umjetnosti, književnosti, glazbe i drugih kulturnih izraza. Mediji pružaju zabavu i bijeg od svakodnevnih briga putem programa, filmova, televizijskih serija, glazbe i drugih sadržaja. U kontekstu Bosne i Hercegovine, mediji igraju posebno važnu ulogu s obzirom na njezinu povijest i složenu

etničku i političku strukturu. Važno je da mediji u Bosni i Hercegovini, kao i svugdje drugdje, nastoje održavati visoke standarde profesionalizma, objektivnosti i etičkog novinarstva kako bi najbolje ispunjavali svoje funkcije u društvu.

3.2. Sadržaj u medijima koji je namijenjen mladima

Mediji su prvi prenosioci informacija. Informacije se plasiraju kroz tekstove, fotografije, videozapise. Mediji danas nisu samo izvor informacija, već su postali sastavni dio života. Razvojem Interneta, novi mediji zalaze u sasvim novo razdoblje komuniciranja, te se danas za Internet može kazati da je „mediji svih medija”.

Livazović (2013) navodi da su djeca danas bombardirana od najranije dobi medijskim porukama i sve više uronjena u svijet medijske kulture. Kao niti jedna prijašnja generacija, imaju pristup nizu medija, u razvoju, u svojim kućama, torbama ... Medijima posvećuju više pažnje nego ijednoj drugoj aktivnosti.

U tradicionalnim medijskim kanalima u Bosni i Hercegovini nedostaje specijaliziranog sadržaja namijenjenog mladoj publici. Pravila Regulatorne agencije za komunikacije Bosne i Hercegovine ne nameću svim radijskim i televizijskim stanicama obvezu emitiranja programa usmjerenog prema djeci i mladima. Ovakve obveze primjenjuju se samo na javne emitere i javne servise, koji imaju zadaću služiti interesima šire javnosti i dužni su pružiti raznolik i uravnotežen radijski i televizijski program. Količina sadržaja za mlade u bosanskohercegovačkim medijima može varirati ovisno o mnogim faktorima, uključujući vrstu medija, regiju i ciljanu publiku. Nekoliko faktora može utjecati na dostupnost sadržaja za mlade u medijima. Neki od faktora su: medijska raznolikost, komercijalni interesi, politički utjecaj, digitalna transformacija, nedostatak finansiranja. U razgovoru sa sociologom prof. Sarinom Brkić dolazimo do saznanja da u medijima generalno nedostaju mladi. Jasne su analize, jasne su kritike odlaska mladih iz države. Međutim rijetko se u medijima čuje glas mladih ljudi, da se mladi pitaju zašto odlaze, zašto se ne kontaktiraju mladi ljudi koji su otišli, te kroz razgovor uvidimo da li su se snašli, prilagodili novoj sredini i okruženju. Generalno mladih kao mladih nema u medijima kao faktori našeg društva naše stvarnosti njihov glas se slabo čuje. Stoga možemo kazati da iako je predviđen prostor za mlade u medijima, taj prostor je ustupljen drugim temama često političkog karaktera. U nastavku prikazujemo tabelarni prikaz u kojem su navedene obaveze u vezi s emitiranjem programa za djecu i

mlade u javnom servisu medija Bosne i Hercegovine.

Tabela 1: Programske obaveze u pogledu emitiranja dječijeg programa	
BHT1	Najmanje 10 sati sedmično dječijeg i omladinskog programa, kako obrazovnog tako i zabavnog karaktera, odnosno kombinacija navedenog
BH Radio 1	Najmanje 3 sata sedmično programa primarno namijenjenog djeci i omladini
FTV	Najmanje 8 sati sedmično dječijeg i omladinskog programa, kako obrazovnog tako i zabavnog karaktera, odnosno kombinacija navedenog
RFBiH	Najmanje 1 sat i 30 minuta sedmično programa primarno namijenjenog djeci i omladini
TVRS	Najmanje 5 sati i 30 minuta sedmično dječijeg i omladinskog programa, kako obrazovnog tako i zabavnog karaktera, odnosno kombinacija navedenog
RRS	Najmanje 2 sata sedmično programa primarno namijenjenog djeci i omladini
Javne TV-stanice	6% sedmičnog programa posvećenog dječijem programu sa obrazovnom ili instruktivnom namjenom
Javne radiostanice	4% sedmičnog programa posvećenog dječijem programu sa obrazovnom ili instruktivnom namjenom
Ostali korisnici dozvola	Nema obaveze, procentualna zastupljenost pojedinačnih programskih segmenata utvrđena je pojedinačnim uslovima dozvole

Izvor:RAK 2019.

Javni emiteri u BiH nude malo specijaliziranih sadržaja za mlade, a na osnovu jedne analize od 23 javne televizije, šest imaju emisije za mlade (Lalić, 2020).

BHRT i FTV posjeduju posebne uredničke timove za djecu i mlade, dok RTRS kreira programski sadržaj za mlade unutar Redakcije za kulturu i obrazovanje. Među javnim servisima, BHRT se ističe proizvodnjom nekoliko emisija usmjerenih prema mladoj publici, kao što su "Dileme, " dijaloški magazin koji istražuje aktualne teme, i "Thinking Box, " emisija koja predstavlja mlade umjetnike, sportaše i društvene aktiviste. BHRT također posjeduje radijski odjel za mlade, poseban web-portal, podcast i prilagođeni sadržaj za mlade na društvenim mrežama i drugim internetskim platformama (Lalić, 2020).

Na RTRS-u, s druge strane, mladi iz oblasti obrazovanja predstavljaju se unutar emisije „Kvadrat na znanje", dok sadržaj za mlade također nalazi svoje mjesto unutar različitih programa, omogućujući mladima gostovanja i terenske priloge. Također, FTV je prikazivala

omladinsku satirično-edukativnu emisiju pod nazivom „Hajd u park“, koju proizvodi Fondacija za kreativni razvoj iz Sarajeva (Lalić, 2020).

Kao istraživačka tehnika analiza sadržaja predstavlja sredstvo za dobijanje naučnih podataka, koje čine specijalizovani postupci. Prema Krippendorffu je predmet analize sadržaja ispitivanje simboličkog značenja poruka, s tim da sadržaj nema samo jedno značenje, tačnije može prenositi mnoštvo poruka, isto kao što se i može razumeti na različite načine, pa je neophodno imati u vidu društveni kontekst u kom poruke nastaju (Manić, 2017).

Današnji mediji imaju direktan utjecaj na to koje su teme prisutne u javnosti i na način na koji se te teme prezentiraju. Putem različitih strategija, mediji manipuliraju percepcijom javnosti određujući koje će teme biti istaknute, koliko će se o njima govoriti te ko će biti uključen u tu raspravu. Teorije o medijskom utjecaju na javnost nude različite perspektive o načinima na koje mediji oblikuju percepciju javnosti o temama. Primjerice, Teorija dnevnog reda (Kunczik i Zipfel, 2006.) navodi da mediji, putem selekcije i prezentacije informacija, usmjeravaju pažnju javnosti na određene teme i određuju koje su društveno najznačajnije. Važno je napomenuti da medijski sadržaj ne definira što publika misli, već o čemu razmišlja. S druge strane, Teorija ovisnosti o medijima sugerira da mediji mogu imati umjeren ili snažan utjecaj na formiranje stavova i mišljenja, posebice ako pojedinac nema dovoljno informacija ili formiran stav o određenom pitanju. Teorija okvira istražuje način na koji ljudi koriste interpretacijske okvire u komunikaciji, naglašavajući odabir određenih informacija koje postaju važnije od ostalih. U medijskoj komunikaciji, novinari kao posrednici informacija koriste okvire kako bi oblikovali percepciju publike (Kunczik & Zipfel, 2006).

Ovo istraživanje tematizira utjecaj medija na trend iseljavanja mladih ljudi iz Bosne i Hercegovine. Fokusira se na dva ključna pitanja: prvo, način na koji mediji oblikuju odluke mladih o iseljavanju te drugo, jesu li mediji dovoljno informativni o aktualnom stanju u zemlji. Također istražuje se postojanje namjerne kreacije medijske atmosfere koja potiče daljnje iseljavanje stanovništva. Za potrebe analize korištena su četiri medijska kanala: FTV (javni servis), RTRS (javni servis), N1 (privatni mediji) i Al Jazeera (privatni mediji), u razdoblju od januara 2023. do oktobra 2023. godine. Međutim, ograničen je sadržaj dostupan putem pretraživača ključnih riječi "odlazak mladih iz države", pri čemu su pronađeni prilozi uglavnom iz 2022. godine. Samo dva priloga o odlasku mladih iz države emitirana su na javnom servisu FTV. Na javnom servisu RTRS emitiran je jedan prilog 02.02.2023. godine u kojem se govori o posljedicama za Republiku Srpsku zbog velikog i čestog odlaska mladih iz

države. U skladu s ulogom javnog servisa koji bi trebao biti glas građana, ovakvo ograničeno izvještavanje sugerira potrebu za intenzivnijim i redovitijim praćenjem problema s kojima se suočavaju građani, posebno mladi. Osim informiranja, mediji imaju zadaću i prezentiranja potencijalnih rješenja za društvene probleme, a ta uloga nije uvijek ispunjena. Ovaj istraživački rad analizira dostupnost medijskog sadržaja i njegovu ulogu u oblikovanju percepcije o iseljavanju mladih iz Bosne i Hercegovine. Analiza ukazuje na ograničen pristup informacijama putem medija, posebno javnog servisa, te ističe potrebu za kontinuiranim i sveobuhvatnijim izvještavanjem kako bi se istaknuli problemi mladih i potencijalna rješenja za ove izazove. No, uprkos našim očekivanjima, pronađeni su ograničeni medijski sadržaji usko vezani uz iseljavanje mladih iz zemlje. FTV je emitirala samo dva priloga o odlasku mladih iz države, od kojih je jedan bio u decembru 2022. godine. U ovom prilogu, sagovornici iz privrednog sektora navode politička neslaganja u BiH kao izvor nastavka iseljavanja mladih. Ističe se kako je odlazak sve manje uvjetovan lošim radnim uvjetima ili niskim plaćama, a sve više neizvjesnom političkom situacijom u regiji. Naglašava se potreba za promjenom prakse u medijskom izvještavanju, ističući rijetko istaknute pozitivne primjere. N1 TV, s druge strane, posvetio je značajno više vremena ovoj temi, s posebnim naglaskom na podršku omladinskim organizacijama. U prilogu iz februara 2023., ističe se nemogućnost pronalaska posla kao ključni razlog za odlazak mladih. Međutim, nedostaje strategija za zaustavljanje ovog trenda, s naglaskom na prebacivanje odgovornosti za iseljavanje s jednog nivoa vlasti na drugi. Pozitivan primjer iz FTV-a datira iz januara 2023., ističući primjer Nerme Ibrišimbegović, koja je ostvarila svoje poslovne snove u vlastitom gradu. Na N1 TV-u, prilog iz februara 2023. prezentira angažiranost Fondacije Mozaik u zaustavljanju odlaska mladih iz zemlje. Kada je riječ o AL Jazeeri, ova medijska kuća nije puno izvještavala o odlasku mladih u svojim informativnim emisijama u periodu od januara do oktobra, ali je napravila serijal koji se može okarakterisati kao veoma pozitivna i svijetla tačka u sivilu. Naime, serijal "Hoću kući" je dokumentarni serijal o ljudima iz regije koji su dio svog života proveli u inostranstvu, sticali nova iskustva, znanja, vještine, upoznajući i prilagođavajući se drugačijim sistemima, a zatim se vratili u svoje zemlje te znanjem i radom stvorili bolji i kvalitetniji ambijent za sebe, svoju porodicu, društvo i državu. Serijal se bavi životnim pričama ljudi koji su živjeli izvan svojih domovina, stjecali iskustva i znanja u inozemstvu te se nakon toga vratili u zemlje regije, poput Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Slovenije, Srbije, Crne Gore i Makedonije. Cilj serijala, kroz 20 polusatnih epizoda, jest prikazati realnu situaciju i kompleksnost povratka, istaknuti važnost dijaspore i njen potencijal za razvoj te promovirati stvaranje povoljnijeg okruženja za one koji se odluče vratiti s novim iskustvima,

znanjem, vještinama i investicijama. Uprkos tome što je serijal napravljen 2016. godine, njegovi podaci i dalje su relevantni u 2023. godini, što se ogleda kroz redovno emitovanje na kanalu Al Jazeera. Analiza ovog dokumentarnog projekta istražuje njegovu svrhovitost, utjecaj i način na koji promiče pozitivnu percepciju o povratku iseljenika te njihovom doprinosu razvoju domovina. Dokumentarni serijal "Hoću kući" je istaknut kao primjer pozitivnog pristupa u prezentiranju povratka iseljenika, fokusirajući se na uspješne ljude koji su se vratili i uložili u svoju domovinu. Analizirajući medijski sadržaj televizijskih emisija FTV, RTRS, N1 i Al Jazeera, primjećujemo da se vijesti o odlasku mladih često prikazuju kroz statističke podatke bez naglaska na rješenja ili dublje istraživanje problema. Sagovornici koji su komentarisali ovu temu nisu uvijek bili adekvatno povezani ili relevantni za pitanje iseljavanja mladih. Jedno od ključnih zapažanja odnosi se na trajanje priloga vezanih za odlazak mladih iz države, koje je često bilo ograničeno na manje od dvije minute. Ovo postavlja pitanje adekvatnosti i detaljnosti objašnjavanja ovako važnog problema u tako kratkom vremenskom periodu. Također, vijesti o odlasku mladih nisu često bile istaknute kao primarne teme u dnevnim vijestima ili informativnim emisijama, implicirajući manjak važnosti koju mediji pridaju ovoj temi. Analiza prikaza ove društvene teme u medijskim emisijama ističe nedostatak detaljnih istraživanja, nedostatak rješenja i nedovoljnu važnost koju mediji pridaju ovoj temi. Analiza ponuđenih informacija pruža uvid u različite medijske strategije i perspektive na ovu bitnu društvenu temu.

Mladi u bosanskohercegovačkom društvu imaju različite navike u pristupu informacijama i komunikaciji u usporedbi s starijom populacijom. Online mediji zauzimaju ključno mjesto kao glavni izvor informacija za mlade, a među njima se posebno ističu popularni informativni online mediji u Bosni i Hercegovini. Oni pružaju sadržaje o muzici, ljepoti, modi, tjelesnom zdravlju, humoru i odnosima između muškaraca i žena, često u obliku vlogova ili intervjua s poznatim osobama. Takvi sadržaji pristupaju temama na opušten i zabavan način, ponekad istražujući trivijalne teme i privatne živote. Shodno tome, tradicionalni mediji u Bosni i Hercegovini pružaju ograničen broj specijaliziranih sadržaja usmjerenih prema mladoj publici, iako medijski profesionalci izražavaju želju da privuku mlađu publiku i prate aktivnosti i rad mladih i omladinskih organizacija. Mediji igraju važnu ulogu kada je riječ o obrazovanju i informisanju mladih, potičući ih na sudjelovanje u javnom životu i procesima donošenja odluka. No, u okvirima omladinskih politika, mediji često nisu prepoznati kao bitni akteri.

4. Mladi u Federaciji BiH

„Omladina“ ili „mladi“ su osobe u životnoj dobi od navršenih 15 do 30 godina starosti (**Zakon o mladima FBiH**, „Službene novine Federacije BiH“). Mladi u Federaciji Bosne i Hercegovine, kao i mladi u cijeloj zemlji, suočavaju se s različitim izazovima i prilikama koje oblikuju njihovu svakodnevicu.

„U Bosni i Hercegovini prema popisu stanovništva provedenom 2013. godine živi 773.850 mladih starosne dobi od 15 do 30 godina života odnosno 21, 91% populacije čine mladi ljudi. Kada analiziramo prikazane brojeke uočavamo da je svako peta osoba koja živi u Bosni i Hercegovini u kategoriji mladih. U entitetu FBiH od ukupnog stanovništva 22, 95% su mlade osobe dok je u entitetu RS taj procent nešto manji odnosno 20, 12% od ukupne populacije čine mladi ljudi. Ispitanici koji su učestvovali u istraživanju koji tretira demografski položaj mladih u Bosni i Hercegovini, prosječno imaju 22 godine, što je u odnosu na istraživanje provedeno 2014. godine za godinu starije kada je prosječna starost bila 21 godinu“ (Turčilo, Osmić, Šadić, Žiga, Dudić, & Kapidžić, 2019). Pojam mladi u sociološkom smislu obuhvata širok spektar značenja i varira u zavisnosti od konteksta, društva i vremenskog perioda. Međutim, uopšteno, mladi se odnose na osobu koja se nalazi u određenom životnom dobu koje se smatra periodom tranzicije između djetinjstva i odraslog doba. Analizirajući mlade možemo odrediti nekoliko faktora koji definišu mlade a to su: biološki faktori, socijalni faktori, kulturološki faktori, obrazovanje i zapošljavanje, društveni aktivizam. Detaljna analiza fenomena odlaska mladih iz države za područje Bosne i Hercegovine od velike je važnosti. U Bosni i Hercegovini vidljiv je odlazak mladih ljudi u svakoj sferi života. Mladi obrazovani ljudi nerijetko se odlučuju početi život van granica BiH, najprije zbog ekonomske sigurnosti.

Mladi imaju nekolicinu prioriternih oblasti u životu, a to su obrazovanje, zapošljavanje, zdravlje, socijalni status, participacija u javnom životu, kultura, sport i slobodno vrijeme. Prema svim podacima, nezaposlenost je vodeći problem mladih u Bosni i Hercegovini, što govori podatak da je preko 60% mladih nezaposleno. Analiza skupine nezaposlenih mladih ljudi govori da je 13, 4% mladih nezaposleno manje od godinu dana, 50% je nezaposleno preko dvije godine, a petina mladih je nezaposleno preko 5 godina. Ekonomski status mladih je također vrlo zabrinjavajući, jer su mladi mnogo bliži granici siromaštva nego zrela dobna skupina. Najveći udio siromašne populacije mladih čine oni koji nisu nastavili obrazovanje nakon završetka osnovne škole, a mladi koji su povratnici u određene dijelove države čine

10% siromašne populacije (Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine, 2023).

Važno je naglasiti da bi Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine, trebalo biti jedan od glavnih pokretača za promjenu stanja mladih u državi, međutim poražavajuća činjenica je da na službenoj stranici Ministarstva civilnih poslova BiH, vijesti, omladinski projekti i sve ono što bi doprinjelo promjeni položaja mladih u bosanskohercegovačkom društvu, ukazuje na to da sadržaj nije ažuriran od 2017 godine. Posljednji projekat na koji je Ministarstvo civilnih poslova pozvalo mlade da se prijave bio je „Javni poziv Regionalnog ureda za saradnju mladih (RYCO) za dostavljanje projektnih prijedloga“. Pitanje je da li državni službenici, i zaposlenici Ministarstva civilnih poslova u BiH, punih šest godina nisu imali adekvatan sadržaj za mlade, pa su zbog toga stranica, kao i omladinski projekti ostali u prošlosti tačnije u 2017 godini.

Javni poziv Regionalnog ureda za saradnju mladih (RYCO) za dostavljanje projektnih prijedloga

18.10.2017. Javni poziv Regionalnog ureda za saradnju mladih (RYCO) za dostavljanje projektnih prijedloga

DOWNLOAD: Javni poziv Regionalnog ureda za saradnju mladih (RYCO) za dostavljanje projektnih prijedloga

<< Početak < Prethodna 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Sljedeća > Kraj >>

Rezultati 1 - 5 od 125

Komisiju možete kontaktirati e-mailom na adresu: info@mladi.gov.ba, putem telefona i faksa na brojeve: tel:+387 33 49 25 11 i fax: +387 33 49 26 27 ili putem pošte na adresu: Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine, Komisija za koordinaciju pitanja mladih u Bosni i Hercegovini, TRG BIH 1, 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina

© 2023 mladi.gov.ba

Joomla! is Free Software released under the GNU/GPL License.

Izvor: (Ministarstvo civilni poslova 2023.)

Osim Ministarstva civilnih poslova, Federacija BiH također, ne poduzima nikakve mjere da napravi jedinstvenu strategiju prema mladima. Stoga Federacija BiH je jedina od dva entiteta i distrikta Brčko koja nema strategiju prema mladima.

„Zakon o mladima u FBiH usvojen je 2010. godine i on izričito navodi da svi nivoi vlasti u

Federaciji imaju obaveze definiranja, usvajanja i provođenja strategija prema mladima. Unatoč tome što je Federacija prepoznala važnost strategije prema mladima i propisala je zakonom, suočavamo se s poražavajućom činjenicom da takva strategija još uvijek ne postoji. Ovaj nedostatak ima ozbiljne posljedice po mlade, jer se suočavamo s raznim izazovima kao što su nezaposlenost, nedostatak obrazovnih mogućnosti, nedostupnost kvalitetne zdravstvene zaštite i nedostatak političkog učešća. Donošenjem ovog zakona, Vlada Federacije Bosne i Hercegovine se obavezuje da će osigurati da svi njeni razvojni planovi, strategije i programi djelovanja, ukoliko se dotiču oblasti iz člana 25., imaju ugrađenu komponentu koja se odnosi na mlade – to znači da će osigurati programski pristup djelovanja prema mladima.

Nekoliko ključnih aspekata koji se odnose na mlade u Federaciji Bosne i Hercegovine: obrazovni sistem mladima nudi pristup osnovnom i srednjem obrazovanju u skladu s zakonima Federacije Bosne i Hercegovine. Međutim, postoje izazovi u vezi s kvalitetom obrazovanja, resursima i pristupom visokom obrazovanju. Kada je riječ o zaposlenju mladih javlja se niz problema i poteškoća. Stopa nezaposlenosti među mladima često je visoka, a mladi se suočavaju s teškoćama u pronalaženju stabilnih poslova, stoga često možemo vidjeti u medijima ali i u našem okruženju da veliki broj mladih osoba napušta državu u potrazi za poslom i boljim životnim uslovima. Angažovanost mladih u politici i civilnom društvu je tema koja se rijetko pominje u bosanskohercegovačkom društvu. Mladi su aktivni u različitim civilnim organizacijama i političkim strankama.

Kroz intervju koji je prema riječima Miroslava Vujevića, usmena anketa. Za razliku od ankete u užem smislu, u kojoj se pitanja postavljaju pismeno i odgovori dobijaju pismeno, u intervjuu se pitanja postavljaju usmeno i odgovori dobijaju usmeno. S druge strane, Senadin Lavić kaže: “Intervju ili ispitivanje jeste metoda prikupljanja znanstvenih obavijesti koje se primjenjuju u sociologiji, psihologiji i drugim društvenim naukama. Intervju predstavlja planski vođen razgovor koji istraživač vodi sa ispitanikom od kojeg nastoji dobiti potrebne obavijesti o nekom pitanju ili predmetu interesovanja. Podaci koji se dobiju putem intervjuja kasnije se obrađuju i najčešće agregatno prikazuju iz čega se izvode mišljenja o predmetu znanstvenog interesovanja” (Lavić, 2014). Intervju za potrebe ovog magistarskog rada vođen je s Sarinom Bakić, profesoricom na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu na Odsjeku Sociologija. Proveden je standardizirani intervju, formalno i sadržajno razrađen sa unaprijed pripremljenim pitanjima. Razgovarajući sa profesoricom Bakić, dolazimo do zaključka da su upravo mladi nepresušan izvor inspiracije i jedina svijetla tačka u sivilu.

Sudjelovanje mladih u političkom procesu i omladinskim inicijativama može biti ključno za

promjene u društvu. Mladi u Federaciji Bosne i Hercegovine sudjeluju u raznolikim kulturnim i zabavnim aktivnostima, uključujući koncerte, filmske projekcije, umjetničke izložbe i sportske događaje. Pored tradicionalnih medija, mladi se često informišu putem online medija gdje društvene mreže predstavljaju najvažniji izvor informacija za mlade. Mladi se suočavaju s izazovima kao što su nedostatak ekonomske sigurnosti, socijalna nejednakost i politička nestabilnost. Ipak, imaju priliku izgraditi bolju budućnost kroz obrazovanje, aktivizam i sudjelovanje u društvu. Važno je napomenuti da su mladi raznolika skupina, i njihove potrebe i iskustva mogu značajno varirati ovisno o mnogim čimbenicima kao što su regija, ekonomska situacija i kulturni kontekst. Rad, organizacija civilnog društva, obrazovnih institucija i političkih aktera igra ključnu ulogu u podršci mladima i promicanju njihovih interesa u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Osim nezaposlenosti, neadekvatnost obrazovnog sistema, deprimirajuća politička situacija u zemlji, osjećaj nemanja perspektive za budućnost, itd., uzrokovali su nastavak trenda masovnog odlaska mladih ljudi u druge zemlje. S njihovim odlaskom, smanjuje se i ključni potencijal društva, što može imati pogubne posljedice po njegov budući razvoj. Dodatni problem u svemu ovome je činjenica da su mnogobrojni stručnjaci godinama pokušavali skrenuti pažnju na masovni egzodus mladih iz Bosne i Hercegovine, ali nije činjeno ništa da se on zaustavi ili bar uspori (Turčilo, Osmić, Šadić, Žiga, Dudić, & Kapidžić, 2019).

Broj odseljenog stanovništva iz Bosne i Hercegovine se iz godine u godinu u stalnom je porastu. Prema podacima, Agencija za statistiku BiH predstavila je za 2022.godinu, broj odseljenih iz Federacije Bosne i Hercegovine iznosi 20.676, dok je broj odseljenih u Republici Srpskoj 8.867 i u Brčko Distriktu 622 stanovnika (Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, 2022).

Sve više mladih ljudi odlučuje se na odlazak, jer ne vide promjene u političkom, socijalnom i ekonomskom smislu, međutim odlazak iz sociološke perspektive ne mora nužno biti negativan to u suštini i nije problem. Mladi ljudi odlaze, mladi ljudi su željni iskustava, i u obrazovnom i u profesionalnom smislu i to nije ništa sporno, problem predstavlja odlazak mladih zbog egzistencijalnih uslova. Činjenično stanje je da odlazak mladih ljudi osjete gotovo sve sfere u društvu, uzimajući u obzir da mladi ljudi ne odlaze samo zbog većih mogućnosti prilikom školovanja, već obrazovanje u stranim državama koriste kao jedan od načina na koji se mogu lakše infiltrirati u društvo stoga danas sve veći broj mladih ljudi odlučuje se za međunarodne razmjene uz pomoć kojih ostaju dugotrajno izvan granica Bosne

i Hercegovine. Bakić ovaj fenomen objašnjava kao posljedicu nebrige socijalnih službi, vlasti za mlade kao i za njihov status i budućnost u društvu. Izuzev socijalnih službi, mediji su također na meti kritika kada je riječ o izvještavanju o ovom fenomenu. Zbog nedovoljnog izvještavanja o odlasku mladih iz države, priče o mladima gotovo je nemoguće pronaći u bosanskohercegovačkim medijima, veoma mali procenat medija u svojim programskim šemama izvještava o trenutnom položaju mladih u našem društvu.

Bitno je navesti da i muškarci i žene odlaze iz Bosne i Hercegovine. Mladi predstavljaju važan stub društva, oni su izvori kreativnosti, inovacija novih ideja, stoga floskula „Na mladima svijet ostaje“ često se spominje u bosanskohercegovačkom društvu ali za primjenu iste i poboljšanja stanja mladih u državi ništa se značajno ne radi.

Analizirajući podatke Agencije za statistiku BiH, dolazimo do zaključka da najveći broj odseljenih iz Bosne i Hercegovine predstavlja stanovništvo starosti 20-39 godina, što predstavlja 44, 8 % ukupnih kretanja. Nedovoljno prostora za mlade, nedostatak perspektive, okruženje koje nema pozitivne reakcije za nove mlade talente, poduzetnike „prisiljava“ mlade da traže bolje prilike izvan granica BiH. „Savremeni razvoj stanovništva Bosne i Hercegovine obilježavaju sljedeći problemi: denatalitet (niska stopa rađanja), negativna prirodna promjena (veći broj umrlih od broja živorođenih), ukupna depopulacija (smanjenje broja stanovnika), negativni migracijski saldo, kao i rapidno demografsko starenje uzrokovano padom stope fertiliteta, iseljavanjem mladih te produženjem prosječnog vijeka. Navedeni demografski trendovi prvenstveno su posljedica rata (1992-1995), ali i poslijeratne društveno-ekonomske tranzicije koja se poistovjećuje s krizom. Posljedice su izazvane i usko povezane sa produženim obrazovanjem, visokom nezaposlenošću te nestabilnim prihodima na tržištu rada. U takvim okolnostima biološka regresija uzimat će sve više maha, imajući u vidu još nekoliko činjenica: a) da će rađanje ovisiti o brojčano manjim generacijama; b) kontinuitet dominantnog reproduktivnog obrasca; c) izostanak adekvatnih mjera pronatalitetne politike“ (Čičić, 2019). Imajući u vidu sve navedeno, bitno je naglasiti da su mladi najveća dragocjenost koju jedno društvo ima. Shodno tome, društva koja nisu dovoljno svjesna važnosti mladih, neminovno su osuđena na stagnaciju i propast.

4.1. Obrazovanje mladih u FBiH

Obrazovanje je temeljno ljudsko pravo svake osobe, koje je i preduslov za uživanje svih ostalih ljudskih prava u jednom društvu. Obrazovanje predstavlja jedan od najbitnijih faktora

formiranja budućeg punopravnog člana društveno-političke zajednice, te osnovu za razvoj društva. „Nesumnjivo obrazovanje je formiranje, ali ne bilo kakvo formiranje. Ono je oblikovanje čovjeka u liku (duhu) određene kulture na odgojan način. Dakle, na način koji brine za ono što je bit ljudskog, za slobodu“ (Polić, 1993).

„Imajući u vidu multilateralni karakter bosanskohercegovačkog društva, tj. dugotrajno prisustvo različitih naroda, vjera, kultura i tradicija življenja i sl., posebno su, u ideološkom smislu, zabrinjavajući odgojno-edukacijski sadržaj koji se nude mladima u školama, nerijetko kontaminirani netrepeljivošću, segregacijom, preferiranjem samo jedne vjere, jezika, kulture itd., što je u potpunoj suprotnosti s višestoljetnim sedimentiranjem multietičnosti na ovim prostorima. O anahronosti edukacijskih sadržaja, imajući u vidu ubrzani razvoj najnovijih tehnologija da se i ne govori. Poražavajuća je činjenica da svaki četvrti mladi uposlenik sa srednjom školom radi na poslovima koji su po svakom karakteru različiti od znanja i vještina koje su im tokom formalnog školovanja ponuđene. Ništa bolja situacija nije ni na visokoškolskoj razini educiranja mladih, iako je poznata činjenica da samo za desetak godina zastari više od 50% znanja i vještina koje se nude u školama i na fakultetima“ (Turčilo, Osmić, & Žiga, Mladi, politika i mediji, 2017).

Odgojno – obrazovni sistem u Bosni i Hercegovini vapi za ozbiljnim reformama, jer trenutno postojeći nije u stanju da omogući stjecanje potrebnih znanja i vještina, na osnovu kojih bi se gradilo demokratsko, aktivno društvo. Isticanje različitosti u negativnom kontekstu, religijske, etničke, nacionalne podjele, nagomilavanje suhoparnog gradiva bez dodira sa praksom, mjerenje uspjeha isključivo po izrecitiranom sadržaju iz knjiga predstavljaju karakteristike našeg odgojno – obrazovnog sistema, kojem upravo alternativu predstavlja model obrazovanja.

Bašić navodi da je „nasuprot tome, obrazovanje u smislu koncepta osnaživanja je obrazovanje koje se zasniva na razvoju vještina (samo) kritičkog mišljenja i propitivanja umjesto na slijepom, automatskom slijeđenju nametnutih modela mišljenja“ (Bašić, 2013).

Obrazovanje mladih je neophodno za zdrav razvoj društva, stoga se može kazati da je obrazovanje ključni faktor. Putem formalnih i neformalnih metoda obrazovanja mladi stižu određene vještine i znanja. Sticanje vještina za osobni razvoj kao i razvijanje potencijala kod mladih jedan su od osnovnih zadataka obrazovnog sistema. Mladi često izražavaju nezadovoljstvo obrazovnim sistemom, koji se suočava sa nedostatkom resursa, infrastrukture i kvalificiranih nastavnika. Reforma obrazovanja ključna je u samom razvoju i napretku

obrazovanja. Pomoću reforme obrazovanja mladi mogu da se odluče i na osnovu svog obrazovanja usmjere i integrišu na tržište i dođu tako do zaposlenja.

Obrazovanje u Bosni i Hercegovini nažalost ima loš sistem, koji nije dobro povezan sa tržištem rada, zbog toga mladi ljudi teško dolaze do zaposlenja u svojoj struci. Zbog lošeg sistema u Bosni i Hercegovini veliki broj mladih ljudi se odlučuje nastaviti svoje školovanje izvan granica Bosne i Hercegovine. Sve manji broj učenika odlučuje se upisati fakultet, neki od uzroka su loša finansijska situacija, kao i spoznaja da nakon završenog fakulteta teško će pronaći svoje mjesto na tržištu rada.

“Gotovo svaka druga mlada osoba u BiH koja izađe iz formalnog sistema obrazovanja ostaje na nivou trogodišnjeg srednjeg obrazovanja ili nižem. To znači da je BiH značajno ispod prosjeka EU kada je u pitanju udio osoba sa završenom četverogodišnjom srednjom školom ili visokim obrazovanjem. Svaka četvrta osoba u BiH prerano napušta obrazovni proces što je daleko više od prosjeka većine evropskih zemalja. Finansijski problemi glavni su razlog za prekidanje obrazovanja, a samo 7% učenika i studenata prima neku stipendiju za školovanje koja u većini slučajeva iznosi 100 KM, odnosno ne prelazi 200 KM“ (Turčilo L. , Osmić, Šadić, Žiga, Dudić, & Kapidžić, 2019).

U društvu Bosne i Hercegovine stvara se atmosfera koja podržava prosječnost, što svakako nije poželjno niti treba biti podržano. To nije karakteristika kvalitetnog društva koje cijeni najbolje studente, nosioce zlatnih i srebrnih odličja univerziteta te inovativne pojedince s poslovnim idejama. Naprotiv, takvo djelovanje olakšava odlazak kvalitetnih kadrova drugima koji mogu ponuditi više.

Na osnovu istraživanja koje je provedeno za potrebe priručnika „Studija o mladima Bosna i Hercegovina 2018/2019“ dolazimo do podataka da pored svih izazova u obrazovanju, 32, 8% mladih ljudi koji su učestvovali u anketi navodi da su izuzetno zadovoljni a 49, 1% da su zadovoljni obrazovanjem koje stiču u BiH, dok su 50, 5% njih zadovoljni kvalitetom nastave. Čak 97, 1% ispitanika nikad nisu bili u inostranstvu u svrhu visokog obrazovanja a 99, 5% nikad nisu prošli neko stručno usavršavanje, pa očigledno nemaju s čim uporediti bosanskohercegovački obrazovni sistem (Turčilo L. , Osmić, Šadić, Žiga, Dudić, & Kapidžić, 2019).

Grafikon.: 1

Izvor: Studija o mladima Bosna i Hercegovina 2018/2019

U razvijenim državama, obrazovanju se posećuje posebna pažnja, upravo zbog uloge i značaja za razvoj društva. Uloga obrazovanja nije isključivo prenošenje postojećih znanja i ideja, već postavljanje temelja za razvoj misli i novih otkrića. „Obrazovanju se u svim razvijenim zemljama svijeta posvećuje velika pažnja, te se ulažu značajna materijalna sredstva kako bi se poboljšao kvalitet rada škola i razvila doktrina koja će obrazovni sistem voditi u pravcu prosperiteta, izgradnje mira i zadovoljavanja potreba djece u skladu sa njihovim sposobnostima“ (Kapo, 2012). Obrazovanje može biti formalno i neformalno te se odvija u različitim okruženjima, uključujući porodicu, društvo, obrazovne institucije, kulturne

i sportske ustanove itd. Stoga, ono što podrazumijevamo pod terminom obrazovanje obuhvata širok spektar načina stjecanja znanja, vještina i ideja.

S obzirom na važnost obrazovanja kako za osobni razvoj pojedinca tako i za napredak i prosperitet društva, pristup obrazovanju prepoznat je kao jedno od temeljnih ljudskih prava. Pravo na odgoj i obrazovanje definirano je u Općoj deklaraciji o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda iz 1948. godine. Članak 26, stavaka 1, ističe: „Svaka osoba ima pravo na obrazovanje. Obrazovanje bi trebalo biti besplatno, barem u osnovnim i nižim stupnjevima. Osnovno obrazovanje trebalo bi biti obvezno. Tehničko i stručno obrazovanje trebalo bi biti dostupno svima, dok bi više obrazovanje trebalo biti pristupačno na temelju individualnih sposobnosti“ (Opća deklaracija o ljudskim pravima, 2008). Ovaj citat jasno ističe potrebu da osnovno obrazovanje bude besplatno i obvezno te definira ciljeve obrazovanja.

No, definisanje obrazovanja kao besplatnog pristupa samom procesu poučavanja nije dovoljno. „Obrazovanje bi trebalo biti usmjereno prema potpunom razvoju ljudske osobnosti te jačanju poštovanja ljudskih prava i temeljnih sloboda. Trebalo bi promicati razumijevanje, toleranciju i prijateljstvo među svim narodima, rasnim i vjerskim skupinama te poticati aktivnosti Ujedinjenih naroda za očuvanje mira“ (Opća deklaracija o ljudskim pravima, 1948). Također, u stavu 3 ovog članka, istaknuto je da roditelji imaju primarno pravo odabira obrazovanja za svoju djecu (Ujedinjeni narodi: Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, 1948.).

U Bosni i Hercegovini, stvarna nadležnost nad obrazovanjem je u nadležnosti entiteta, dok Ministarstvo civilnih poslova na državnoj razini ima isključivo koordinativnu ulogu. Okvirni zakon o osnovnom i općem srednjem obrazovanju, među ostalim, definira ciljeve obrazovanja u Bosni i Hercegovini. Ti ciljevi uključuju razvoj svijesti o pripadnosti državi BiH, osiguravanje učenja o vlastitom kulturnom identitetu, jeziku i tradiciji u skladu s civilizacijskim postignućima te učenje o drugim kulturama uz poštovanje različitosti i promicanje međusobnog razumijevanja i solidarnosti među svim narodima, etničkim grupama i zajednicama u BiH. Također, naglašava se promoviranje poštovanja ljudskih prava i temeljnih sloboda te priprema svakog pojedinca za život u društvu utemeljenom na načelima demokracije i vladavine prava. Član 43 Okvirnog zakona dodatno određuje uspostavu zajedničke jezgre nastavnih planova i programa radi osiguravanja usklađenosti različitih kurikuluma i standarda kvalitete u svim školama i na svim razinama obrazovanja u

Bosni i Hercegovini.

Savremeno društvo predstavlja složen sistem s različitim društvenim fenomenima kao što su nesklad između obrazovanja, rada i slobodnog vremena, socijalna i ekonomska nejednakost, porast broja raseljenih ljudi i izbjeglica te promijenjena uloga i status žena, među ostalim. Mnogi smatraju da je raspodjela znanja nepravednija nego raspodjela bogatstva u svijetu, kao i da je odrasli učenik zapravo rezultat društvenih utjecaja. To znači da bi proces sticanja znanja i sam proces obrazovanja trebali biti posmatrani kao društveni fenomen koliko i individualni, jer kroz te procese dolazi do promjena u društvu. Autori poput Ulricha Becka smatraju da obrazovanje ne može riješiti problem nezaposlenosti, ali kroz stručno usavršavanje i prekvalifikacije može pomoći pojedincima i zajednicama da umanje oblike socijalne nepravde i diskriminacije. Također, zbog rastućeg problema izbjeglica i raseljenih osoba, povećane su potrebe za vrstom obrazovanja odraslih koje je usmjereno prema potrebama milijuna ljudi koji su napustili svoje domove (Despotović & Kulić, 2010).

Na osnovu podataka Studije o mladima iz 2014. godine „Bitno je naglasiti da u domeni odnosa društva prema nauci, problem nije samo finansijske prirode. Veći i bitniji izazov leži u mentalnom sklopu. Da bismo riješili ovakav problem, potrebna je socijalna transformacija te odustajanje od tradicionalnog stava da je ulaganje u nauku "nepotreban trošak". Ključno je prigrliti ideju da su ulaganja u nauku i obrazovanje zapravo investicija u budućnost i napredak nadolazećih generacija. Ova promjena neće se dogoditi sama od sebe niti preko noći za nju je potrebna borba. Bez sumnje, borba koja predstoji je izazovna i njen ishod je neizvjestan i udaljen, upravo zbog trenutne atmosfere u Bosni i Hercegovini. Osim političara i mladih ljudi, koji svakako trebaju raditi na rješavanju ovog problema, akademska zajednica ima neizmjereno važnu ulogu u rješavanju ovog pitanja. Njihova glavna zadaća treba biti podrška mladima u postizanju visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini te osiguravanje optimalnih uvjeta za to, umjesto ostvarivanja (osobnih) interesa povezanih s kapitalom“ (Žiga, i dr., 2014).

U bosanskohercegovačkom društvu, zabrinjavajuća činjenica predstavlja postojanje aparthejda u obrazovnom sistemu, kao što je vidljivo kroz primjer "dvije škole pod jednim krovom". Obrazovni sistem bi trebao biti model kohezije i harmonije. Kroz navedeni primjer se ogleda etnička i vjerska diskriminacija, a učenicima je uskraćeno pravo na školovanje na maternjem jeziku. U multietničkom društvu kakvo je bosanskohercegovačko, ovakva praksa je izuzetno štetna i ne može donijeti svijetlu budućnost. Također, primjećuje se tendencija

trenutnih političkih struktura da prisvajaju određene dijelove Bosne i Hercegovine, tvrdeći, na primjer, da Republika Srpska pripada isključivo srpskom dijelu stanovništva, dok kantoni u kojima Hrvati čine većinu pripadaju samo njima, a dijelovi zemlje gdje su većinu Bošnjaci pripadaju samo tom narodu. Takva tendencija je definitivno pogrešna i iznimno je važno izbjegavati bilo kakve oblike podjela, posebno kada su u pitanju mladi naraštaji. Brojna istraživanja provedena u Bosni i Hercegovini ukazuju na visoku stopu mita i korupcije gotovo na svim nivoima vlasti i u različitim aspektima društva. Dok se u ovom društvu preferira prosječnost, bitno je spomenuti toleranciju, šutnju i pristajanje na različite oblike poniženja, dok se istovremeno stavljaju u drugi plan insistiranje na odgovornosti, vrijednom radu, kvaliteti i moralnim vrlinama. To je još jedan razlog zašto je bitno raditi na promjeni mentaliteta ovog društva (Žiga, i dr., 2014).

Samim tim nameće se pitanje koliko odlazak mladih iz države može utjecati na zdrav razvoj države. Napuštanje zemlje od strane obrazovanih i radno sposobnih mladih ljudi predstavlja ozbiljan gubitak ljudskih resursa za društvo. Ovi mladi pojedinci, često visoko obrazovani, predstavljaju dragocjeni intelektualni kapital od suštinskog značaja za podsticanje inovacija, postizanje ekonomskog razvoja i povećanje konkurentske sposobnosti društva.

4.2 Poslovne (ne)prilike mladih u FBiH

Ekonomsko stanje u zemlji direktno utiče na nivo zaposlenosti, odnosno nezaposlenosti. Razumljivo, ekonomsko stanje određuje odnose na tržištu rada i način njegovog funkcionisanja. Obzirom da je riječ o tržištu specifičnog faktora proizvodnje, klasične metode ekonomske politike za regulisanje odnosa na tržištu (preko ponude i tražnje) ne mogu se dosljedno primijeniti. Upravo zbog toga tržište rada zahtijeva poseban tretman prilikom postavljanja strategija, vođenja makroekonomske i sektorske politike, kao i posebnu strategiju i politiku rješavanja problema vezanih za nezaposlenost mladih kao i njegovo funkcionisanje. Naravno, preduslov za to je procjena ekonomskog stanja. “Iako međunarodne teorije o migracijama sadrže različite pretpostavke i hipoteze, nalazi do kojih dolaze prilično su konzistentni. Zajedničko dominantnim teorijskim pristupima jest da identificiraju važnost ekonomskih faktora kao jednog od uzroka međunarodnih kretanja migranata. Većina teorija migracija danas se temelji na ideji da je napuštanje matične države motivirano povećanjem vlastitog ekonomskog blagostanja (Todaro, 1996; Dalen i Henkens, 2008) ili blagostanja porodice” (Čičić, 2019).

Stopa nezaposlenosti mladih u Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH) je najveća u usporedbi s većinom zemalja članica EU, pa čak i s nekim koje to još nisu. Razlika između stope nezaposlenosti mladih u FBiH, koja iznosi 67, 1%, i prosjeka stope nezaposlenosti mladih u EU od 22, 8%, iznosi čak 44, 3%. U Njemačkoj, Holandiji, Austriji, Norveškoj i Švicarskoj, stopa nezaposlenosti mladih u dobi između 15 i 24 godine nije prelazila 10% tijekom 2012. godine. Ove zemlje bilježe znatno manje stope nezaposlenosti mladih u usporedbi s Federacijom Bosne i Hercegovine. Prema podacima Statističkog ureda Europske unije (Eurostat), mladi u FBiH se suočavaju s izrazito nepovoljnim uvjetima u usporedbi sa svojim vršnjacima u čak 33 zemlje obuhvaćene Eurostatovim istraživanjima, jer je stopa nezaposlenosti mladih u FBiH viša od najveće zabilježene stope nezaposlenosti mladih među navedenim zemljama (Halimić, Koštrebić, & Neimarlija, 2013).

Uzimajući u obzir da su mladi na margini društva, interesovalo nas je da li su mladi pasivni ili aktivni u bosanskohercegovačkom društvu. Bakić objašnjava da su mladi naročito kativni u nevladinim organizacijama, političkim strankama. U suštini mladi su aktivni onoliko koliko društvo dozvoljava da budu aktivni. Stoga opet dolazimo do vrha društva tj. politike i same organizacije države kao i (ne)brige za mlade. Pasivnost mladih sa druge strane može se isključivo posmatrati sa individualnog gledišta. Profesorica navodi primjer mlade djevojke iz Mostara koja je kroz razgovor istakla da je ništa ne zanima, ni politička situacija u državi kao ni stanje u svijetu. Stoga možemo kazati da postoje mladi koji su izabrali da budu pasivni. Međutim, Bakić se plaši da kompleksnost uređenosti države kao i nejednaka pravila i uslovi za sve mlade u Bosni i Hercegovini dovode do toga da mladi napuštaju državu. Na pitanje da li su mladi aktivni ili pasivni u našem društvu Bakić naglašava pojavu novog problema mladi u većim gradovima u BiH imaju prostora za angažovanost ako oni to žele, međutim javlja se pitanje kako angažovati mlade u manjim sredinama, koji nemaju toliko mogućnosti da budu aktivni, zbog toga mladi iz manjih sredina više odlaze, jer ako žele da se aktiviraju oni nemaju adekvatan prostor za to. U suštini, pasivnost ili aktivnost mladih u bosanskohercegovačkom društvu rezultat su kompleksne interakcije različitih faktora, uključujući ekonomske, obrazovne, političke i kulturne aspekte. Na osnovu posljednjih zvaničnih podataka i popisa stanovništva iz 2013. godine, procjena je da Bosna i Hercegovina ima 3, 3 miliona stanovnika. Gubitak stanovništva osjeti se u gotovo svakoj sferi društva. Iako popis stanovništva u BiH nije rađen od 2013. godine, nema naznaka kada će vlasti odlučiti da sprovedu popis stanovništva kao i da se suoče sa velikim gubitkom stanovništva. Analize pokazuju da je BiH prva u regionu po broju odlaska ljudi iz države, međutim

situacija u susjednim državama nije znatno bolja. Popis stanovništva iz 2021. pokazao je da je Hrvatska od popisa 2011. izgubila 390.000 stanovnika te da trenutno ima 3, 8 miliona stanovnika. U Sjevernoj Makedoniji je također prošle godine proveden popis stanovništva, a koji je pokazao da je od 2002. kada je bio prethodni popis, izgubila 185.000 stanovnika, tj. da u njoj trenutno živi 1, 8 miliona stanovnika. Srbija je prema prošlogodišnjem popisu za 10 godina izgubila pola miliona ljudi. Uzimajući u obzir da nema zvaničnih podataka o broju mladih koji su napustili državu, profesorica Bakić ističe da je primjetno da veliki broj mladih traži pismo preporuke. Veliki fail koji se nakon pandemije korona virusa mnogo povećao, to su pisma gdje bivšim studentima šalje pisma preporuke da idu dalje, ili je to obrazovanje ili je to posao različite vrste preporuke i od pandemije COVID-19 to se mnogo povećalo. Samim tim pandemija je uticala na inflaciju poskupljenja, roditelji naših mladih ljudi još teže žive, dosta ljudi je ostalo bez posla, mnogi stari ljudi zajedno sa mladima napuštaju državu i odlaze, cijele porodice napuštaju državu, što inicira da se taj trend povećava. Poredeći unazad deset godina razlika je velika, nažalost ne pozitivna.

Ekonomski problemi u Bosni i Hercegovini definišu se kroz nezaposlenost, lošu poslovnu klimu, siromaštvo i socijalne nejednakosti. Uz to, Bosna i Hercegovina suočava se s izazovima niske produktivnosti i manjka investicija. Zemlja posjeduje značajan potencijal za razvoj u područjima turizma, poljoprivrede i energetike. Nažalost, ovi potencijali su ograničeni zbog političke nestabilnosti i nedostatka kapitala. Ekonomski napredak je od suštinskog značaja za Bosnu i Hercegovinu, s obzirom na njen trenutni proces tranzicije i razvoja. U svom putu prema pridruživanju Europskoj Uniji, BiH mora ojačati znanje, poticati inovacije te raditi na održivom, socijalnom i ekonomskom razvoju. „Ekonomski potencijal i stvaranje radnih mjesta: Nejednakost prilika, segregacija na tržištu rada i nedostatak dostojnog rada jedan su od glavnih rizika koji narušavaju razvojnu putanju zemlje i ostvarenje Agende SDG-a. Prioritet vlasti u BiH sa nadležnostima za zapošljavanje i socijalne politike jeste izrada i usvajanje sveobuhvatnog okvira politika zapošljavanja i trasiranje puta lokalnim planovima zapošljavanja. Poljoprivreda i turizam, povezani sa učinkovitim upravljanjem prirodnim resursima, jesu sektori s velikim potencijalom rasta” (Ujedinjene nacije Bosne i Hercegovine, 2021). Prema podacima Agencije za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine iz 2022. godine, broj nezaposlenih osoba u Federaciji BiH iznosio je 354.323, dok je u Republici Srpskoj taj broj iznosio 64.295 osoba, a u Brčko Distriktu BiH 4.870 osoba. Značajan broj nezaposlenih pojedinaca u Bosni i Hercegovini doprinosi stalnim migracijama izvan zemlje kako bi pronašli bolje uvjete života.

Danas, mladi ljudi očito izražavaju frustraciju i nezadovoljstvo zbog trenutnog sustava u kojem prevladava visoka stopa nezaposlenosti, nedostatak brige za mlade i njihove potrebe te loša politička i ekonomska situacija. Iako postoje razni projekti koje financira Europska komisija, poput projekta Garancije za mlade, Sporazuma za rast i zapošljavanje – fokus na nezaposlenost mladih i perspektive u BiH, te Programa za sufinanciranje zapošljavanja i osposobljavanja mladih za njihov prvi posao, ipak je činjenica da problem velikog broja nezaposlenih osoba u BiH nije riješen. „Sigurno je da je nezaposlenost mladih suviše složen problem za Bosnu i Hercegovinu da bi se mogao riješiti jednim projektom ili nizom pojedinačnih aktivnosti. Također, ne postoji ni čarobni model koji je moguće preslikati iz jedne zemlje u drugu, ali postoje određeni principi i pristupi koje je moguće slijediti kako bi se došlo do rješenja. Problem visoke nezaposlenosti mladih Bosna i Hercegovina dijeli sa Evropskom unijom. Uslijed globalne ekonomske krize i Evropska unija je posljednjih godina suočena sa rastućom nezaposlenosti mladih koja je dosegla nivo od skoro 25% što je dva puta više u odnosu na opštu nezaposlenost” (Hadžimahmutović & Martić, 2013). Nedostatak radnih mjesta i nedovoljno kvalitetni obrazovni programi predstavljaju ključne uzroke nezaposlenosti među mladima. Mnogo mladih osoba odlučuje volontirati u institucijama koje nude ovu mogućnost kako bi stekli nova znanja, iskustva te proširili svoj krug poznanstava, dok istovremeno doprinose pozitivnim promjenama u zajednici. Unatoč njihovim naporima da poboljšaju svoje šanse za zaposlenje, često se suočavaju s neuspjehom.

Zapošljavanje mladih ljudi u Bosni i Hercegovini je ključni faktor za ekonomski razvoj i društveni napredak. Kako bi se suzbila visoka stopa nezaposlenosti mladih, razvijene su politike koje su usmjerene na olakšavanje pristupa zaposlenju i stvaranje poticajnog okruženja za mlade tražitelje posla. Vlada i različne institucije podržavaju programe koji potiču mlade na poduzetništvo. Ovo uključuje osiguravanje finansijskih resursa, mentorstvo, obuke i olakšavanje administrativnih procedura za pokretanje vlastitih poslova. Kako bi se potaknulo zapošljavanje mladih, nude se poticaji poslodavcima. To može uključivati subvencije za zapošljavanje mladih radnika, porezne olakšice ili druge finansijske poticaje. Uvođenje programa podrške putem savjetovanja i mentorstva pruža mladima podršku u procesu traženja posla, izgradnje karijere i prepoznavanja prilika na tržištu rada. Aktivnosti promocije zapošljavanja mladih putem javnih kampanja, edukacija i informiranja o dostupnim radnim mjestima pomažu mladima da lakše pronađu odgovarajuće poslove. Politike zapošljavanja usmjerene prema mladima u Bosni i Hercegovini nužne su kako bi se stvorila održiva perspektiva za mlade i osiguralo njihovo aktivno sudjelovanje u ekonomiji i

društvu. Stalno usklađivanje, procjena i prilagodba tih politika su bitne kako bi se odgovorilo na promjenjive potrebe i dinamiku tržišta rada.

5. Mladi u Republici Srpskoj

Pašalić smatra da „Poimanje mladih ljudi varira u različitim zemljama i podložno je različitim definicijama, koje proizlaze iz faktora kao što su vrijednosno-kulturna usmjerenja, socio-ekonomski uvjeti života, obrazovne karakteristike, političke orijentacije i slično. Univerzalna karakteristika koja se odnosi na mlade jeste da predstavljaju tranzicijsku kategoriju ili društvenu grupu koja se nalazi na prijelazu između djetinjstva i punog odraslog doba. Mladi se suočavaju s kompleksnostima međusobnog odnosa ličnih i socio-ekonomskih promjena, čiji je cilj prevladati prelazak iz zavisnosti prema nezavisnosti. Ovaj proces uključuje preuzimanje efikasne kontrole nad vlastitim životom, kao i preuzimanje odgovornosti za društvenu ulogu i angažman“ (Pašalić, Mladi Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, 2006.). Slobodno vrijeme mladih predstavlja izuzetno značajno područje koje zahtijeva posebnu pažnju od strane istraživača, naučnika i društvenih institucija. Bitno je dublje istražiti načine na koje mladi koriste svoje slobodno vrijeme, te analizirati kvalitetu, kreativnost i raznovrsnost njihovih aktivnosti. Martin Holt pominje slobodno vrijeme kao prostor za ekspresiju autentičnog ja svakog čovjeka. U svom istraživanju, on navodi kako mladi iznose da je slobodno vrijeme, posebno ono vrijeme provedeno s prijateljima i na mjestima poput kafića ili kuće, prostor gdje mogu biti zaista ono što jesu. Slobodno vrijeme je onaj prostor gdje ne postoje barijere kao u radnom, obrazovnom, društvenom ili porodičnom miljeu. To je prostor gdje se mladi mogu opustiti i izraziti svoj pravi identitet. Posmatranjem svakodnevnog stanja i na osnovu nekih preliminarnih istraživanja u Republici Srpskoj, može se uočiti da mladi većinu svog slobodnog vremena provode na društvenim mrežama, surfajući internetom i u kafićima (Holt, 1998).

Situacija mladih u RS-u nailazi na izazove koji su ključni za njihovu aktivnu participaciju. Nedostatak prostora za angažman i nedostatak perspektive ozbiljno utiču na njihovu sposobnost da preuzmu vodeću ulogu u donošenju ključnih odluka za društvenu zajednicu. Bez pristupa poslu, optimizmu i vidljivoj perspektivi, mladi se suočavaju s razočaranjem koje sve više podstiče odluku o napuštanju zemlje. Ova migracija postaje učestalija među mladima, izazivajući negativan trend masovnog odlaska. Korupcija u budžetima Bosne i Hercegovine često je istaknuta kao izvor problema, uzimanjem značajnih finansijskih

sredstava. Mladi političari prepoznaju potrebu za aktivnim djelovanjem i stvaranjem uslova koji bi zadržali mlade ljude u zemlji. Pasivnost nije opcija, jer se samo aktivnim zalaganjem mogu poboljšati okolnosti.

Mladi sve manje direktno organizuju vlastitu zabavu i slobodno vrijeme, umjesto toga postaju konzumenti sadržaja koji dolazi iz visoko profesionalne mašinerije označene kao industrija zabave. Oni sve više prelaze u ulogu pasivne publike, gubeći inicijativu za aktivno provođenje slobodnog vremena. Umjesto poticanja njihove kreativnosti i aktivnog sudjelovanja, reklamna i potrošačka industrija natječe se u stvaranju sadržaja gdje mladi postaju pasivni sudionici, često ograničeni na ulogu promatrača (Šijaković, Čeko, & Nišić, 2017). Kada analiziramo slobodno vrijeme mladih u Republici Srpskoj, istraživanja ukazuju na to da mladi veći dio svog slobodnog vremena posvećuju zabavi, konzumiranju internetskog sadržaja, slušanju muzike, gledanju filmova te druženju s prijateljima. S druge strane, aktivnosti poput čitanja knjiga, posjeta kulturnim događanjima i rekreativnih aktivnosti postupno gube na popularnosti. U nastavku, ćemo ponovno razmotriti dva ključna aspekta koja smo koristili za praćenje kvaliteta slobodnog vremena mladih: utjecaj socio-ekonomskih faktora i interes za kulturne i sportske aktivnosti.

Kada je riječ o utjecaju socio-ekonomskih faktora na kvalitet slobodnog vremena, primjećujemo da, unatoč zabrinjavajućem stanju zaposlenosti, mladi i dalje aktivno traže načine za ispunjavanje svog slobodnog vremena. Gradovi u Republici Srpskoj obuhvaćaju raznovrsne obrazovne, kulturne i sportske kapacitete, pružajući mladima različite mogućnosti za zadovoljenje njihovih interesovanja. Međutim, mladi iz manje razvijenih opština Republike Srpske često se suočavaju s ograničenim mogućnostima u pogledu posjeta kvalitetnim kulturnim događajima poput pozorišta, galerija, baleta i klasične muzike. Ovaj nedostatak pristupa raznovrsnim kulturnim aktivnostima dovodi do toga da mladi usmjeravaju svoje slobodno vrijeme ka drugim, često nazivanim "kvazikulturnim" oblicima ispunjenja slobodnog vremena.

6. Empirijski dio istraživanja

Empirijski pristup istraživanju podrazumijeva adekvatne metode i tehnike kojima se istraživač služi. U okviru metoda za prikupljanja podataka korištena je metoda naučnog ispitivanja, a u okviru nje korištena je tehnika ankete, koju Slavo Kukić definira „kao pismeno prikupljanje podataka o stavovima i mišljenjima, koje se uz pomoć upitnika provodi na reprezentativnom uzorku”. Vujević, pak, pravi razliku između ankete u užem i ankete u širem smislu. Pri tome, pod anketom u širem smislu podrazumijeva svako prikupljanje podataka uz pomoć postavljenih pitanja (anketa u užem smislu, intervju i test). U ovom istraživanju korištena je anketa u užem smislu, koju Vujević definiše kao pismeno prikupljanje podataka o stavovima i mišljenjima na reprezentativnom uzorku ispitanika uz pomoć upitnika, dok Mesihović smatra da je ona „zbir logički poredanih pitanja pomoću kojih tražimo određene informacije relevantne za pojavu ili problem koji istražujemo” (2003: 165, prema: Čustović i Osmić, 2015: 53).

Anketa je provedena s ciljem da spoznamo koliko ispitanika zna ključne stvari o izvještavanju medija kada je riječ o odlasku mladih iz Bosne i Hercegovine. Svaki ispitanik je svojevrijedno pristao na anketu. Anonimnost je bila zagarantovana i svi ispitanici su dobili adekvatnu zahvalu zbog učestvovanja u istraživanju. Budući da su ispitanici bili s područja BiH rezultati istraživanja mogu poslužiti i njima u proširivanju znanja. Istraživanje je realizovano pismenim putem, u trajanju od osam dana i to od 25.12.2023. godine do 01.01.2024. godine. Anketa je provedena online putem. Anketnom upitniku pristupilo je 217 ispitanika s područja Bosne i Hercegovine putem Google forms-a. Upitnik se sastojao iz tri dijela: a) općih podataka o ispitanicima što podrazumijeva: spol, dobnu strukturu i stepen obrazovanja, b) informisanje mladih putem medija (4 pitanja) i c) percepcija ispitanika o izvještavanju medija o odlasku mladih iz države (7 pitanja).

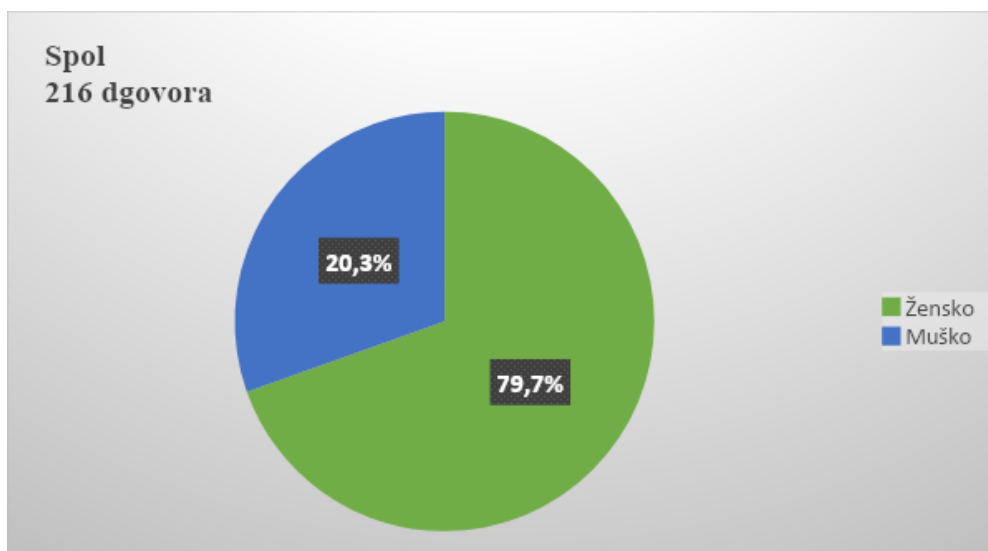
6.1. Opći podaci o ispitanicima

U prvom dijelu zabilježeno je da je 79,7% ispitanika bilo ženskog spola, tačnije 173 ispitanice, dok je muške spolne strukture bilo zastupljeno 20,3%, odnosno 44 ispitanika (v. Grafikon 1). S obzirom na temu istraživanja ciljna skupina ovog rada bili su svi ispitanici stariji od 14 godina. Za poznavanje ovakve teme bitne su sve dobne strukture. Od ukupnog

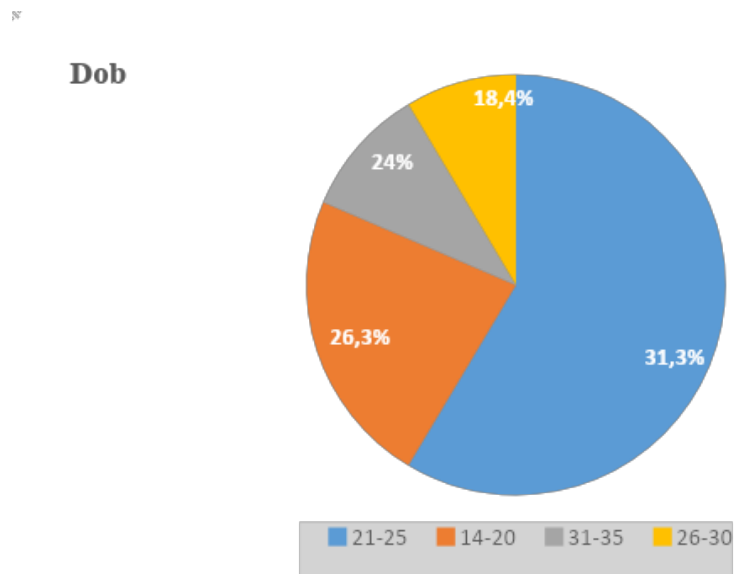
broja ispitanika njih 57, odnosno 26,3% bilo je dobne strukture od 14 do 20 godine. Njih 68, tačnije 31,3% imalo je od 21 do 25 godinu. U kategoriji od 26 do 30 godina, bilo je 40 ispitanika, što predstavlja daleko najmanji broj odgovora od ukupnog broja ispitanika. U kategoriji od 31 do 35 godina 52 ispitanika odgovorila na pitanja, što predstavlja 24% od ukupnog broja ispitanika (v. Grafikon 2). Na pitanje o mjestu prebivališta, većina ispitanika (93,5%) tačnije 203 ispitanika nalaze se na području Federacije Bosne i Hercegovine. Od toga, najveći broj ispitanika dolazi iz različitih regija Federacije. S druge strane, manji postotak ispitanika (2,3%) dolazi iz Republike Srpske, što čini ukupno 5 ispitanika. Ovi ispitanici predstavljaju manji, ali značajan dio uzorka. Interesantno je primijetiti sličan postotak (2,3%) za ispitanike iz Brčko Distrikta, što također predstavlja 5 ispitanika (v. Grafikon 3). Što se tiče stepena obrazovanja, najviše ispitanika ima završen fakultet njih 77, tačnije 35,5%. Nakon toga 68 ispitanika, odnosno 31,3% ima završenu četverogodišnju srednju školu. Na trećem mjestu prema broju ispitanika su oni sa završenim magisterijem ili doktoratom njih 18%, tačnije 39 ispitanika.

Četvrto mjesto dijele oni sa završenom osnovnom školom 12,9% odnosno 28 ispitanika, dok 2,3% ispitanika ima završenu trogodišnju srednju školu, tačnije 5 ispitanika (v. Grafikon 4).

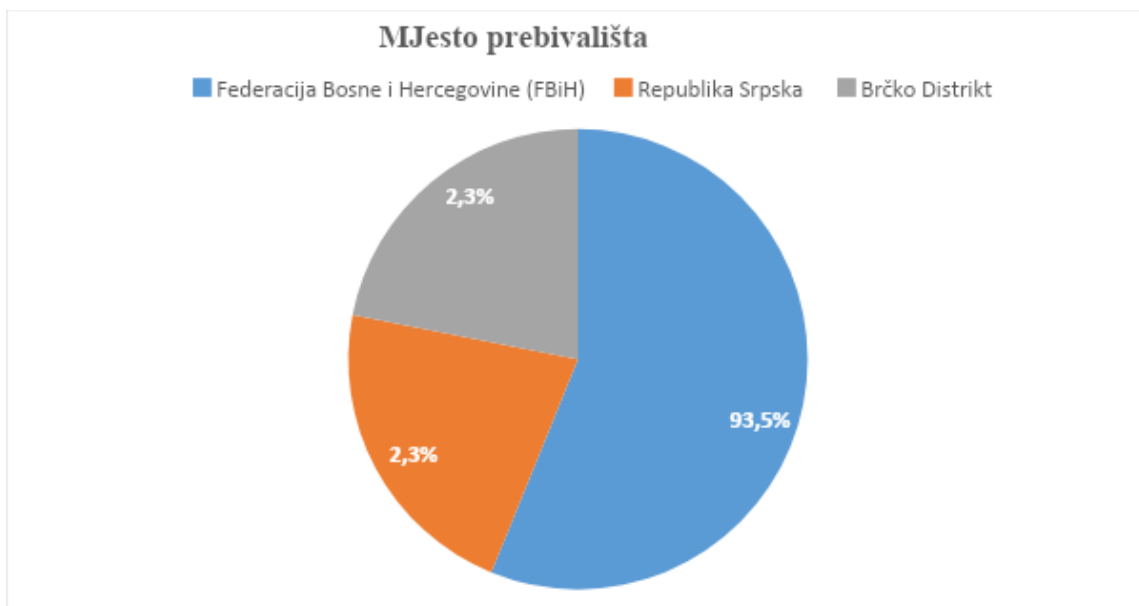
Grafikon 1.: Spolna struktura ispitanika izražena u procentima

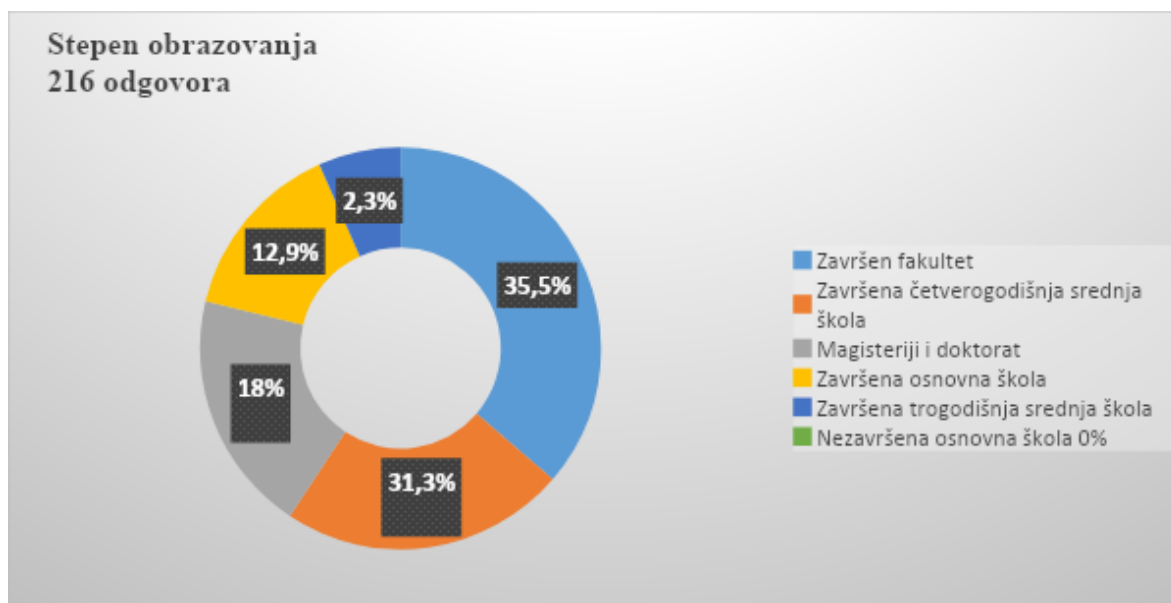
Grafikon 2.: Dobna struktura ispitanika izražena u procentima

Grafikon 3.: Mjesto prebivališta ispitanika

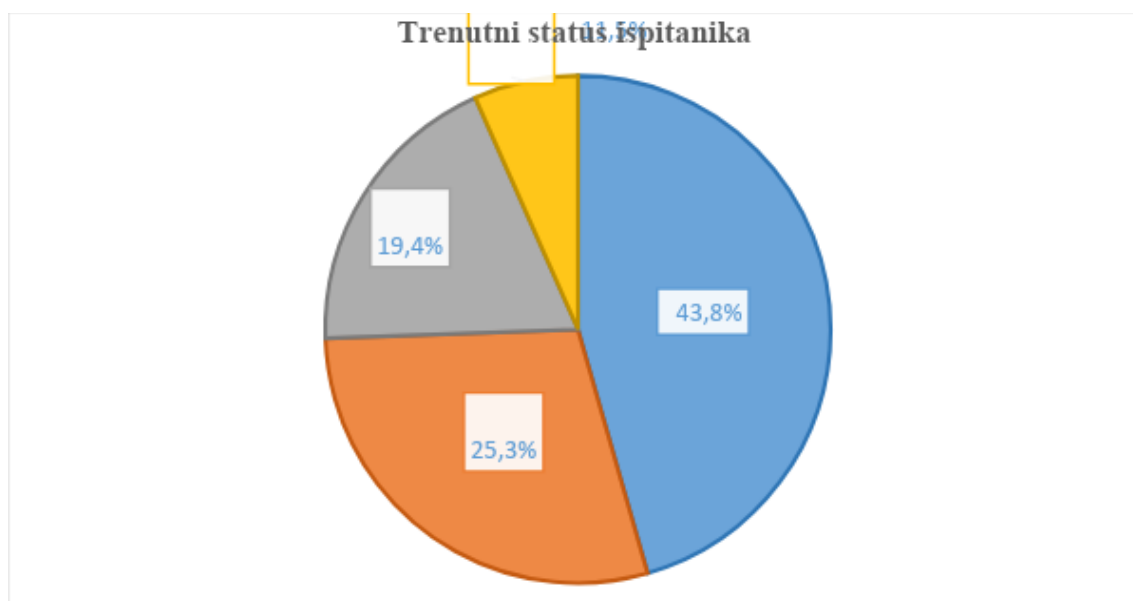

Grafikon 4.: Obrazovna struktura ispitanika izražena u procentima

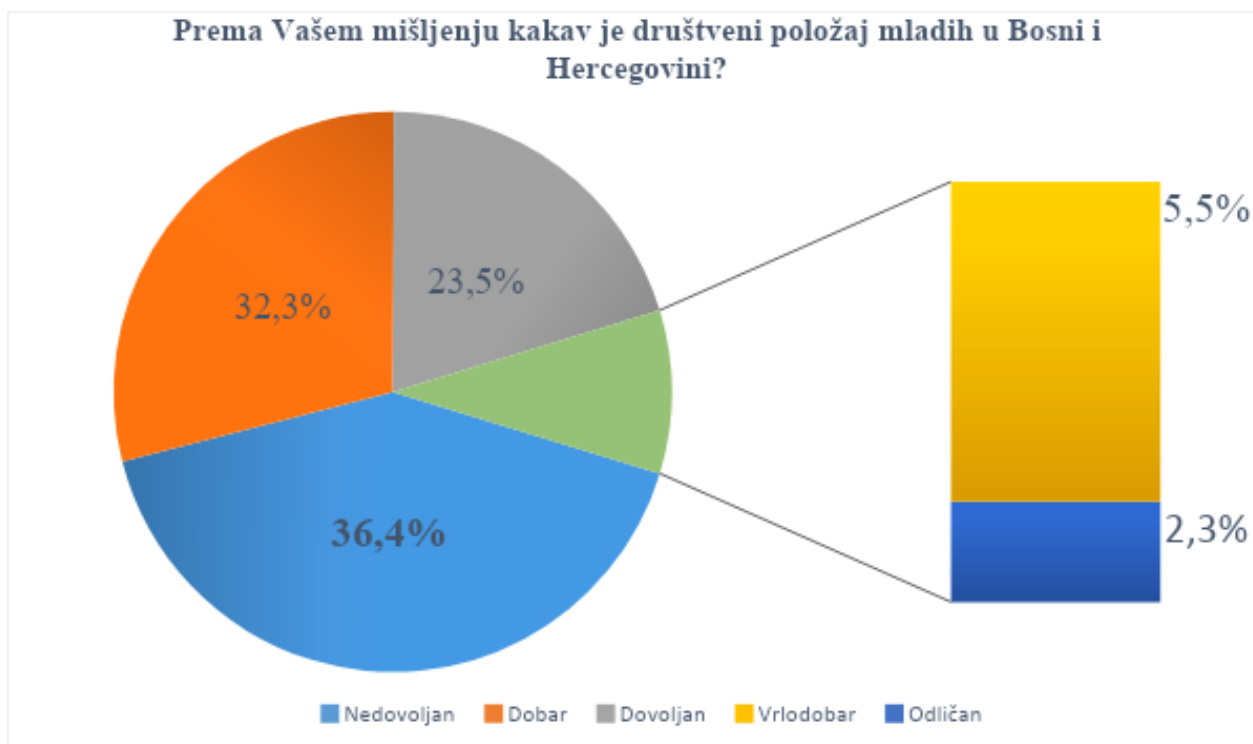
Na pitanje o trenutnom statusu ispitanika značajan broj tačnije 19,4% ili 42 mlade osobe identificirale su se kao učenici. Nakon učenika, značajan broj ispitanika su predstavljali studenti (25,3%) 55 ispitanika. 11,5% ispitanika se izjasnilo da su nezaposleni tačnije 25 osoba. Najveći broj ispitanika, čak 43,8% ili 95 osoba, trenutno je zaposleno. Ovi rezultati ističu raznolikost životnih situacija ispitanika, što će dodatno obogatiti naše razumijevanje njihovog društvenog i profesionalnog konteksta (v. Grafikon 5).

Grafikon 5.: Trenutni status ispitanika

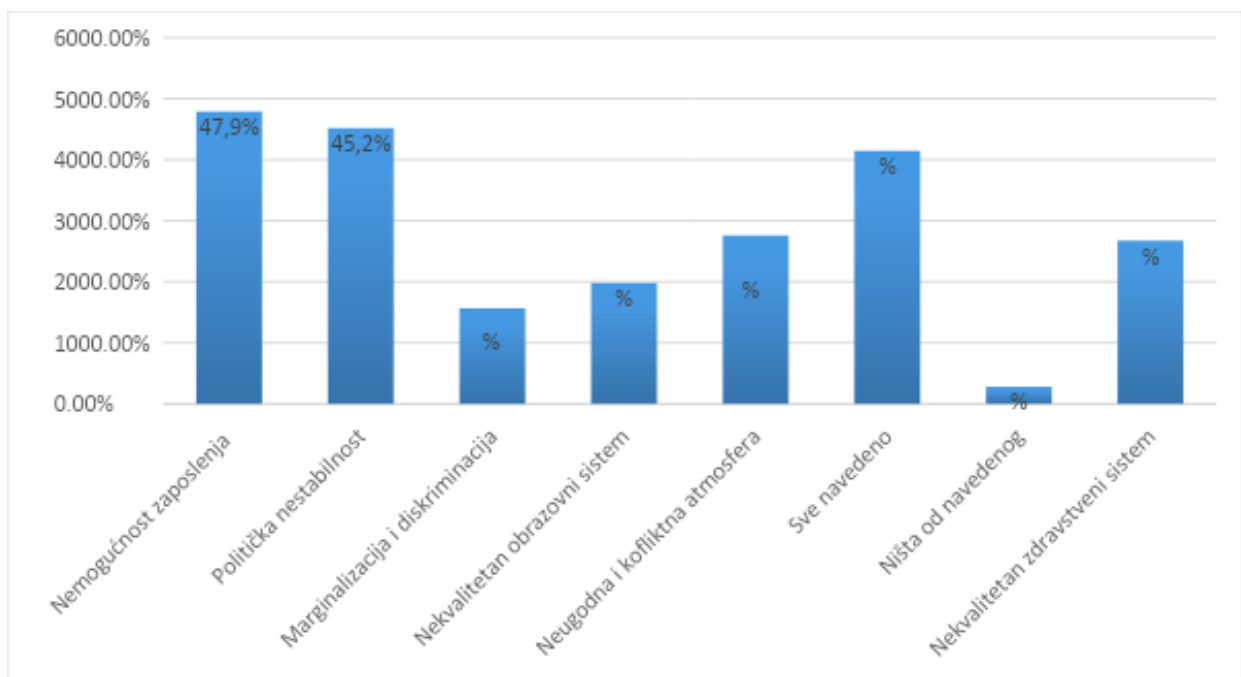
Na pitanje kakav je društveni položaj mladih u Bosni i Hercegovini, najveći broj ispitanika (36,4%) tačnije 79 ispitanika izražava mišljenje da je društveni položaj mladih u Bosni i Hercegovini nedovoljan. To može ukazivati na prisutnost problema ili izazova s kojima se mladi suočavaju u društvu, kao što su nezaposlenost, nedostatak pristupa obrazovanju ili drugi socijalni problemi. Značajan broj ispitanika (32,3%) smatra da je društveni položaj mladih dobar. Ovo može ukazivati na postojanje pozitivnih aspekata, kao što su prilike za obrazovanje, zapošljavanje ili dostupnost kulturnih i sportskih aktivnosti. Manji postotak ispitanika (23,5% ili 51 osoba) ocjenjuje društveni položaj mladih kao dovoljan. Ovo može sugerirati da se određeni broj mladih ljudi osjeća zadovoljnim svojim trenutnim društvenim statusom. Samo 5,5% ispitanika (12 osoba) smatra da je društveni položaj mladih vrlo dobar. Ovo može ukazivati na postojanje specifičnih pozitivnih iskustava ili povlastica koje neki mladi ljudi uživaju u društvu. Manji broj ispitanika (5 osoba ili 2,3%) smatra da je društveni položaj mladih u Bosni i Hercegovini odličan. Ovo sugerise da postoji mali broj mladih ljudi koji su izuzetno zadovoljni svojim trenutnim položajem u društvu (v. Grafikon 6).

Grafikon 6.: Društveni položaj mladih u Bosni i Hercegovini

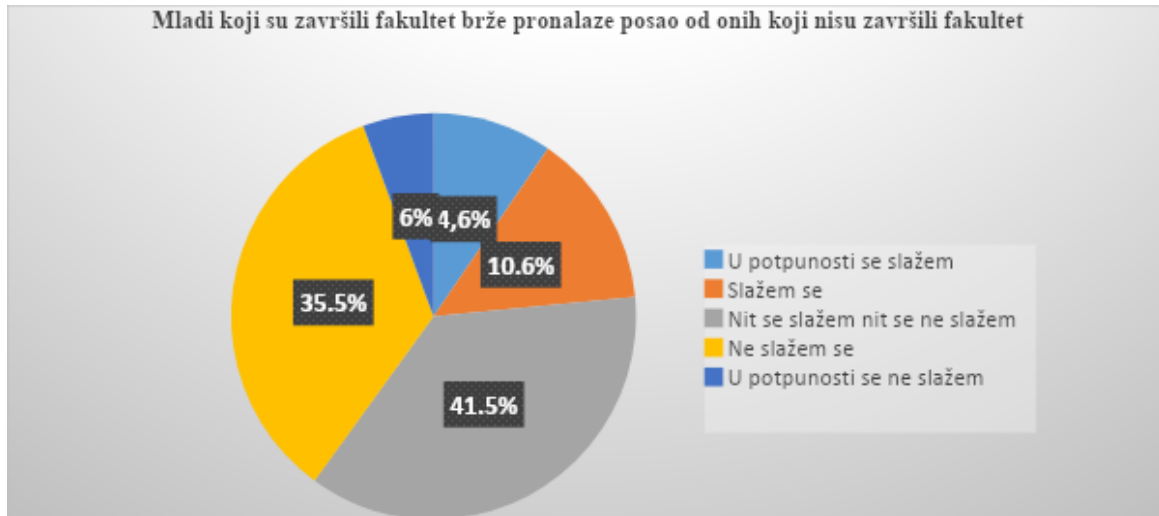
Rezultati na anketno pitanje „ Koji je razlog/razlozi zbog kojih mladi sve češće iskazuju želju da napuste državu? “, ukazuju na nekoliko ključnih razlooga zbog kojih mladi sve više izražavaju želju da napuste državu. Najčešći razlozi su nemogućnost zaposlenja, s 47,9% ispitanika te politička nestabilnost s 45,2% tačnije 98 ispitanika. Također neugodna i konfliktna atmosfera navedena je od strane 60 ispitanika, dok je njih 90 ukazalo na kombinaciju svih navedenih faktora. Nekvalitetan obrazovni sistem također se smatra jednim od razloga kojeg navode 43 ispitanika, dok 58 ispitanika smatra da zbog nekvalitetnog zdravstvenog sistema mladi sve češće odlaze (v. Grafikon 7).

Grafikon 7: Razlozi zbog kojih mladi sve češće iskazuju želju za napuštanjem države

Većina ispitanika tačnije njih 33 se u potpunosti slaže sa tvrdnjom da mladi koji su završili fakultet brže pronalaze posao od onih koji nisu završili fakultet. Zanimljivo je da 41, 5 % tačnije 90 ispitanika nije izrazilo čvrst stav po ovom pitanju, nit se slažu nit se ne slažu. S druge strane, 77 ispitanika ne slaže se s tvrdnjom, dok 14 njih 6, 5% se u potpunosti ne slaže (v. Grafikon 8).

Grafikon 8: Mladi koji su završili fakultet brže pronalaze posao od onih koji nisu završili fakultet

Na pitanje kako bi ocijenili kvalitet obrazovnih sistema u Bosni i Hercegovini, od 1 (nedovoljan) do 5 (odličan). Distribucija ocjena pokazuje širok spektar stavova, od najniže 1, koju je dalo 15 ispitanika, do najviše 5, koju je dalo 9 ispitanika. Ocjenu 3 dalo je najveći broj ispitanika 98 (45,2%), dok 49 ispitanika ili 22,6% dalo ocjenu 2. Sa ocjenom 4, 21,2% ispitanika je ocijenilo kvalitet obrazovnih institucija u Bosni i Hercegovini (v. Grafikon 9).

Grafikon 9.: Odgovori na pitanje o kvalitetu obrazovnih sistema u Bosni i Hercegovini

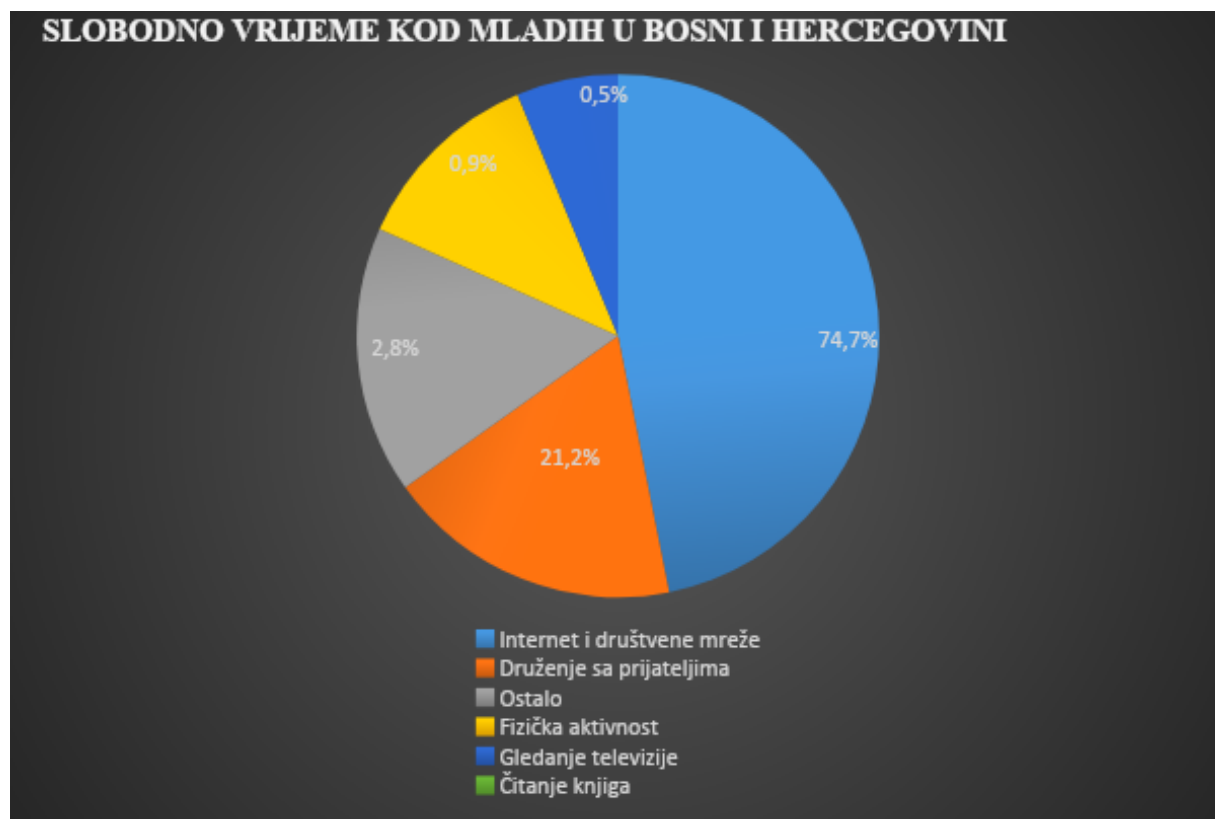

6.2. Informisanje mladih putem medija

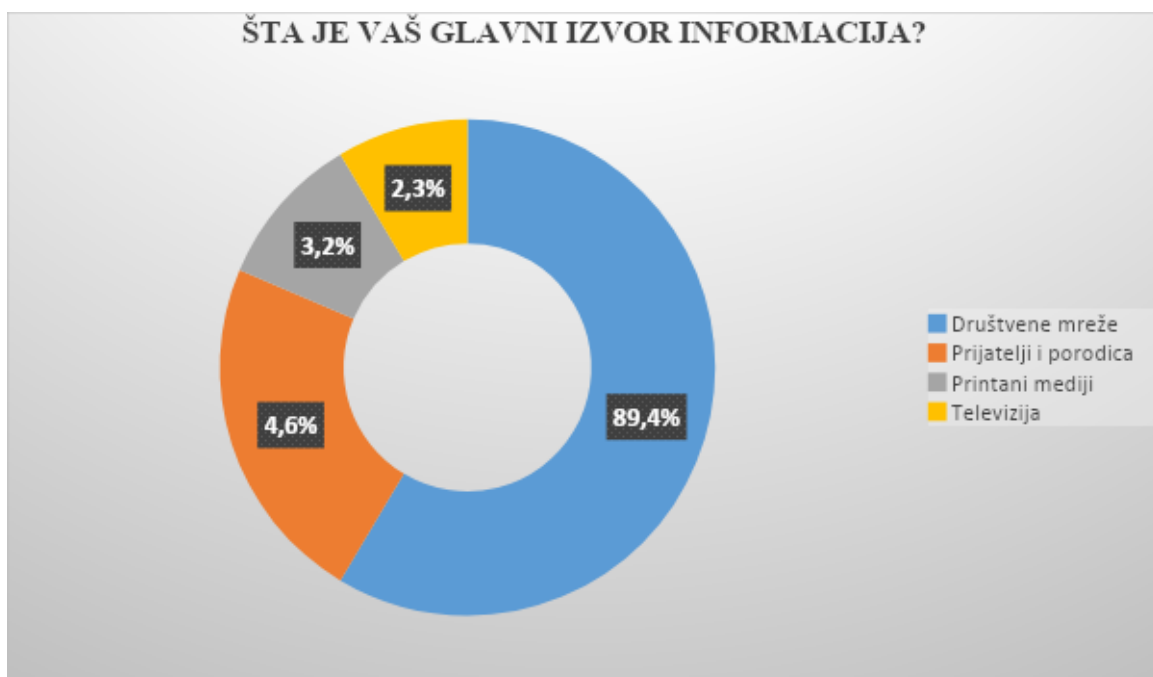
Nakon prikupljanja osnovnih podataka o ispitanicima prelazimo na analizu podataka o temi informisanje mladih putem medija. Na pitanje: Slobodno vrijeme kod mladih u Bosni i Hercegovini najčešće je vrijeme za, a ispitanici su mogli izabrati sljedeće odgovore: internet i društvene mreže, druženje sa prijateljima, gledanje televizije, fizičku aktivnost i sport, čitanje knjiga i ostalo. Rezultati pokazuju da je internet dominantan oblik aktivnosti, budući da ga koristi 74,7% ispitanika tačnije 162 ispitanika. Druženje sa prijateljima također ima značajan udio, s 46 ili 21,2 % ispitanika koji su naveli ovu aktivnost kao svoj izbor za slobodno vrijeme. Važno je primijetiti da su tradicionalne aktivnosti poput gledanja televizije (0,5% tačnije 1 ispitanik), bavljenja fizičkom aktivnošću i sportom (0,9% 2 ispitanika) te čitanja knjiga (0%) manje zastupljene među mladima u Bosni i Hercegovini. Ostatak od 2,8% ispitanika tačnije 6 ispitanika, izabrao je ostale aktivnosti, što ukazuje na raznolikost interesa među mladima, ali i na potencijalno manje popularne ili manje poznate aktivnosti (v. Grafikon 9).

Grafikon 9.: Odgovori na pitanje: „Slobodno vrijeme kod mladih u Bosni i Hercegovini najčešće vrijeme za“ izraženi u procentima

Rezultati ankete o glavnom izvoru informacija među ispitanicima ukazuju na dominaciju interneta kao ključnog izvora informacija. Prema anketi, čak 89,4% ili 194 ispitanika identificiralo je internet kao svoj glavni izvor informacija. To jasno ukazuje na sve veći trend digitalizacije i prelaska na online platforme za dobivanje informacija. Uporedo sa internetom, prijatelji i porodica također igraju značajnu ulogu kao izvor informacija za 10 ispitanika ili 4,6%. Ovaj rezultat naglašava važnost interpersonalnih odnosa i socijalnih mreža u procesu razmjene informacija. Printani mediji poput novina ili časopisa, čine manji udio u izvorima informacija, s 7 ispitanika ili 3,2%, dok je televizija navedena kao glavni izvor informacija za 5 ispitanika ili 2,3% (v. Grafikon 10).

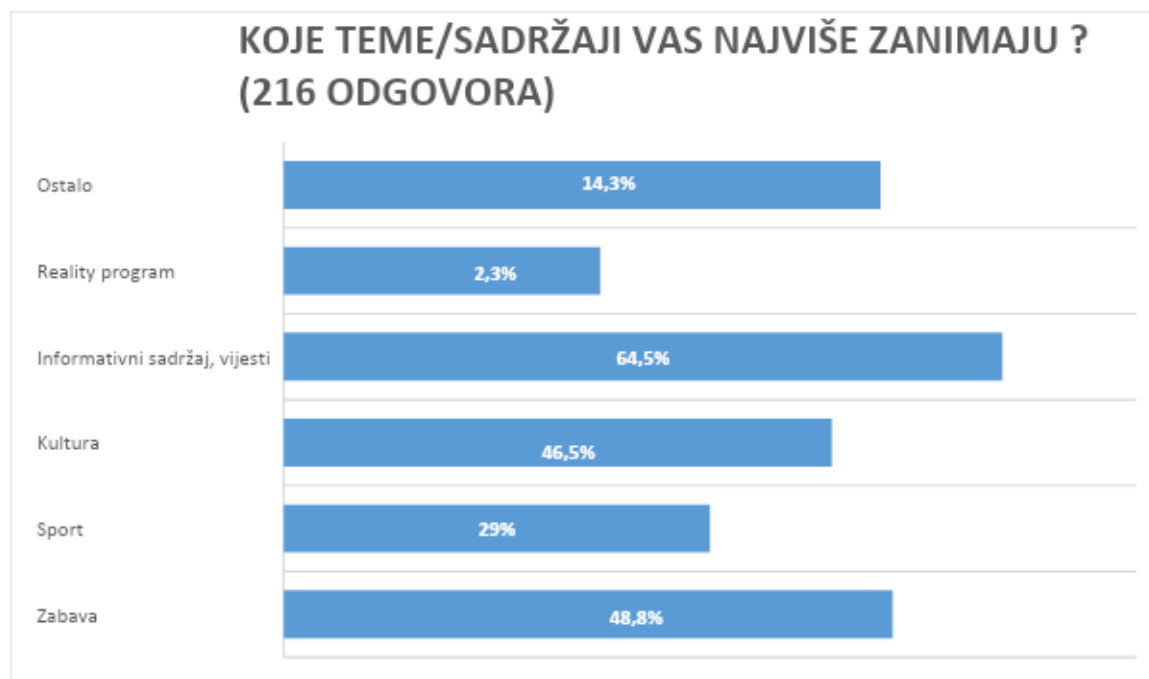
Grafikon 10.: Odgovori na pitanje o glavnom izvoru informacija izraženi u procentima

Na pitanje: „Koje teme/sadržaji Vas najviše zanimaju“, najviše ispitanika odnosno 64,5 % ili 140 ispitanika, izrazilo je interes za informativne sadržaje. Ovaj rezultat sugerira da postoji visoka potražnja za vijestima, analizama i drugim informativnim materijalima među ispitanicima. Sport je također izrazito 29% ili 63 ispitanika koji su naveli sport kao svoj interes. Kultura je također privukla značajan broj ispitanika, s 101 ili 46,5% koji su izrazili interes za ovu temu. Zabavni sadržaji su također popularni među ispitanicima, s 106 ili 48,8% koji su izrazili interes za ovu kategoriju. Ovo uključuje širok spektar zabavnih programa, filmova, serija i drugih formi zabave koje privlače pažnju publike. Reality programi nisu tako

široko prihvaćeni, s 2,3% ili 5 ispitanika koji su ih naveli kao svoj interes. Ostali odgovori čine 14,3% ili 31 ispitanik, što ukazuje na raznolikost interesa među ispitanicima koji preferiraju druge teme koje nisu navedene u ponuđenim kategorijama (v. Grafikon 11).

Grafikon 11.: Skala odgovora o temama/sadržajima koji najviše zanimaju ispitanike

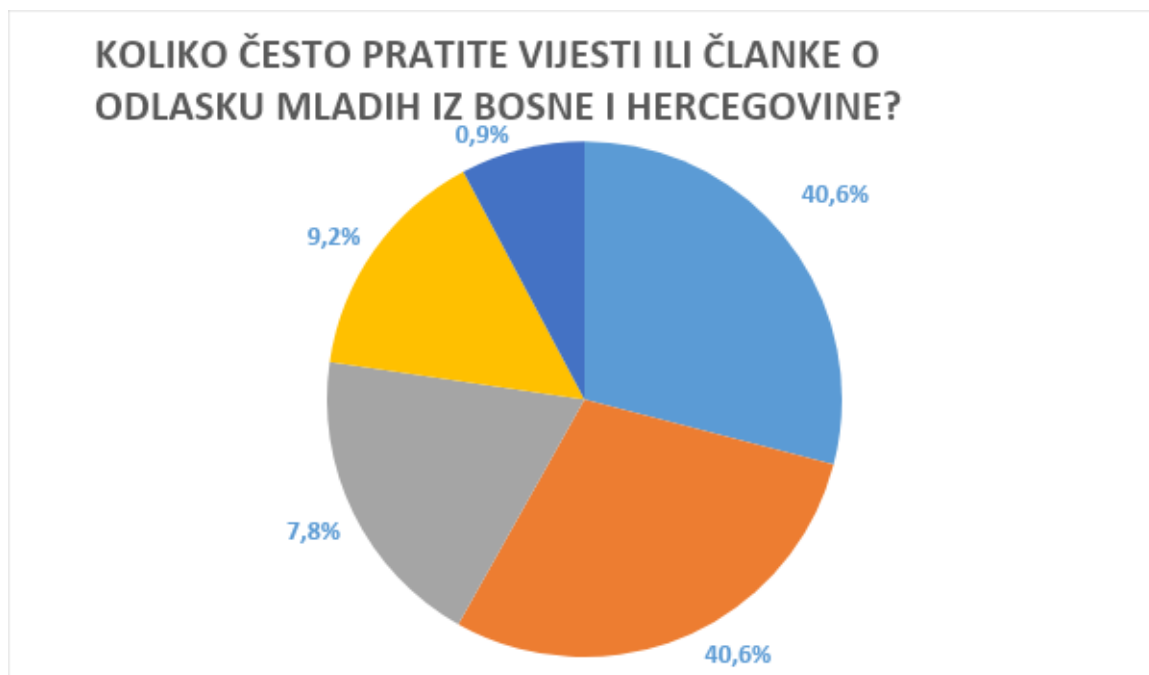
6.3. Izvještavanje medija o odlasku mladih iz države

Treći dio ankete sastoji se od pitanja koja su vezana za izvještavanje medija o odlasku mladih iz Bosne i Hercegovine.

Na pitanje: „Koliko često pratite vijesti ili članke o odlasku mladih iz Bosne i Hercegovine“ najveći broj ispitanika, njih 88 ili 40,6% izjavilo je da povremeno prate vijesti ili članke o odlasku mladih, što podrazumijeva praćenje jednom sedmično. Ova grupa ispitanika pokazuje srednji nivo zainteresiranosti za ovu temu. Značajan broj ispitanika, također njih 88 ili 40,6%, izjavio je da rijetko prati vijesti ili članke o odlasku mladih, što znači praćenje jednom mjesečno. Ovo može ukazivati na manji interes ili manje informisanje o ovoj temi među ovom grupom ispitanika. Manji broj ispitanika, njih 20 ili 9,2%, izjavio je da redovno prati vijesti ili članke o odlasku mladih, što znači svakodnevno praćenje. Ova grupa pokazuje visok nivo zainteresiranosti i angažiranosti u praćenju ovog pitanja. Mali broj ispitanika, njih 17 ili 7,8%, izjavio je da nikada ne prate vijesti ili članke o odlasku mladih, što ukazuje na

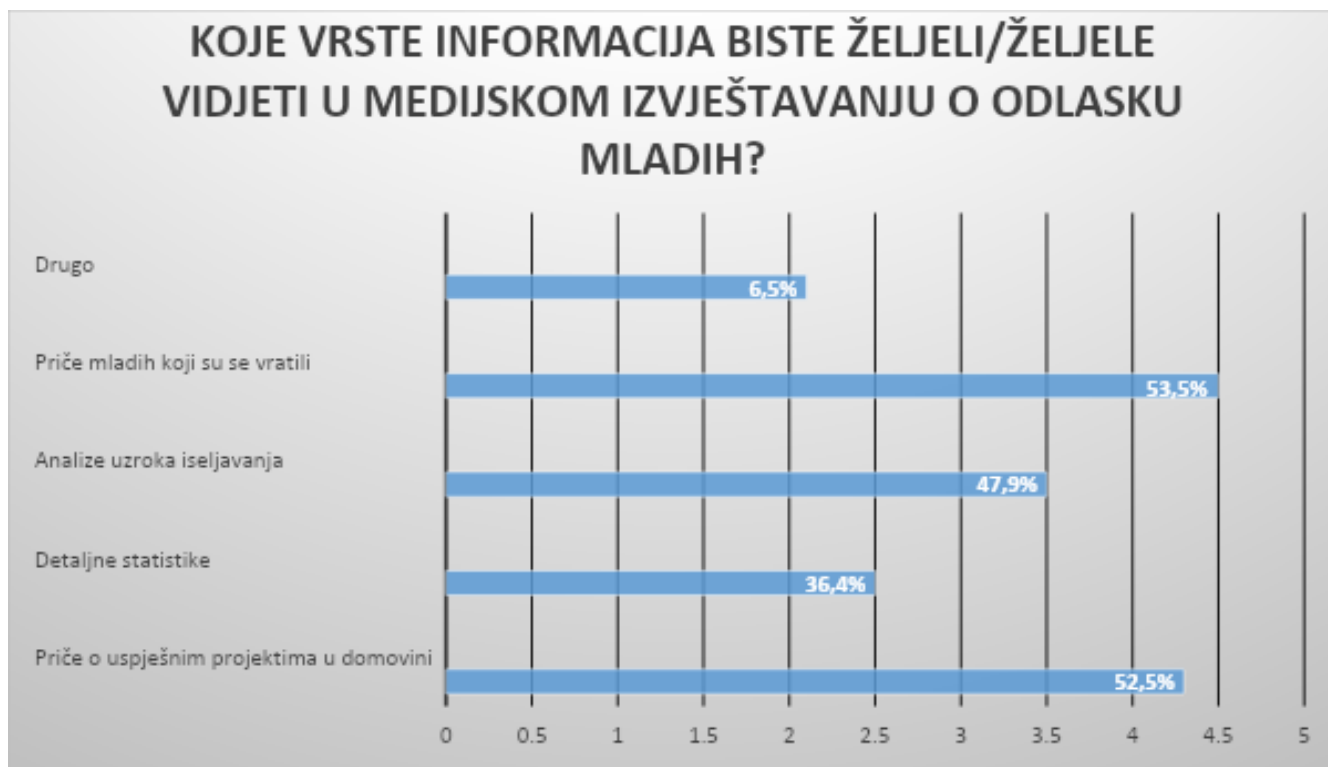
nedostatak interesa ili informisanja o temi među ovom grupom ispitanika. Povremeno praćenje vijesti ili članaka o odlasku mladih iz Bosne i Hercegovine navelo je samo 2 ispitanika ili 0,9%, dok je isti broj ispitanika izjavio da ih rijetko prati (v. Grafikon 12).

Grafikon 12: Procentualni odgovor na pitanje: „Koliko često pratite vijesti ili članke o odlasku mladih iz Bosne i Hercegovine?“

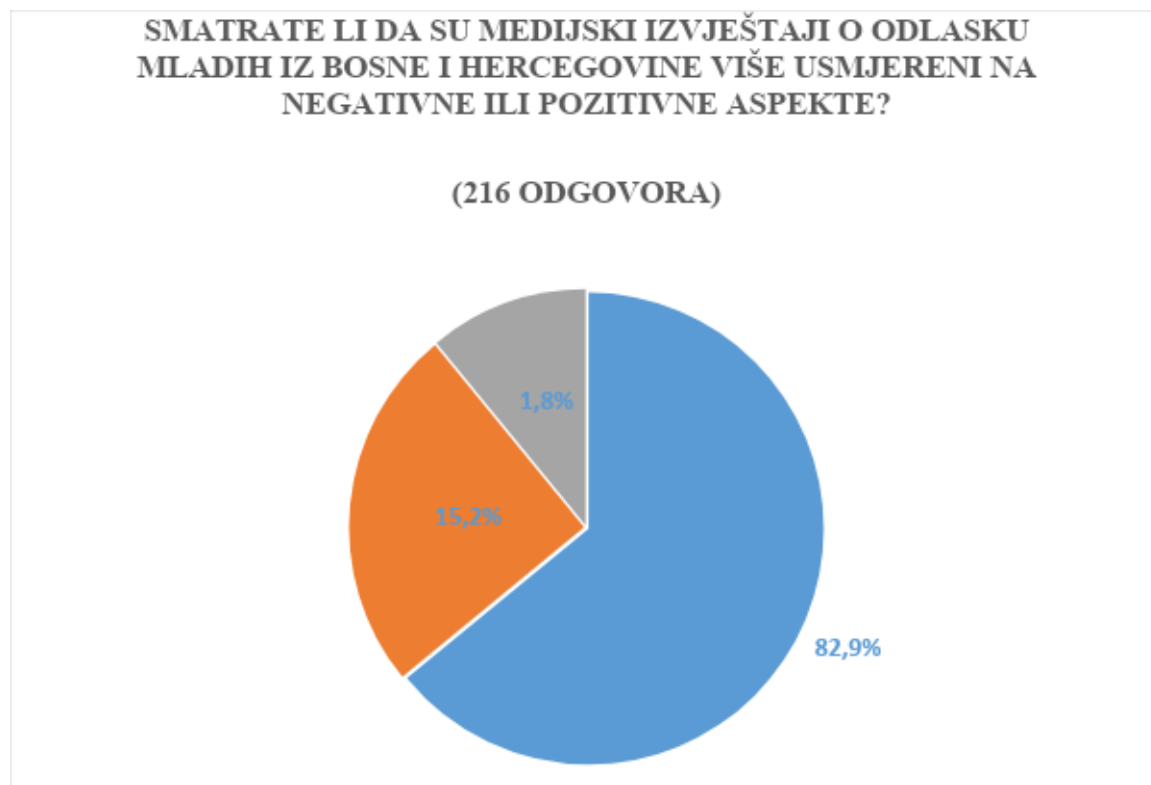
Na anketno pitanje: „Koje vrste informacija biste željeli/željele vidjeti u medijskom izvještavanju o odlasku mladih?“ 79 ispitanika tačnije 36,4% je izabralo detaljnu statistiku, zatim priče mladih koji su se vratili su bile vrlo popularne među odgovorima kod ispitanika sa 166 glasova tačnije 53,5%. Analiza uzroka iseljavanja su također bile od velikog značaja za 47,9% ili 104 ispitanika. Također, 52,5% ili 114 ispitanika je iskazalo interes za priče o uspješnim projektima u domovini. Manji broj (6,5%) 14 ispitanika je izabralo odgovor „drugo“ na ovo anketno pitanje (v. Grafikon 13).

Grafikon 13.: Odgovor na pitanje o vrsti informacija koje bi ispitanici željeli/željele vidjeti u medijskom izvještavanju o odlasku mladih

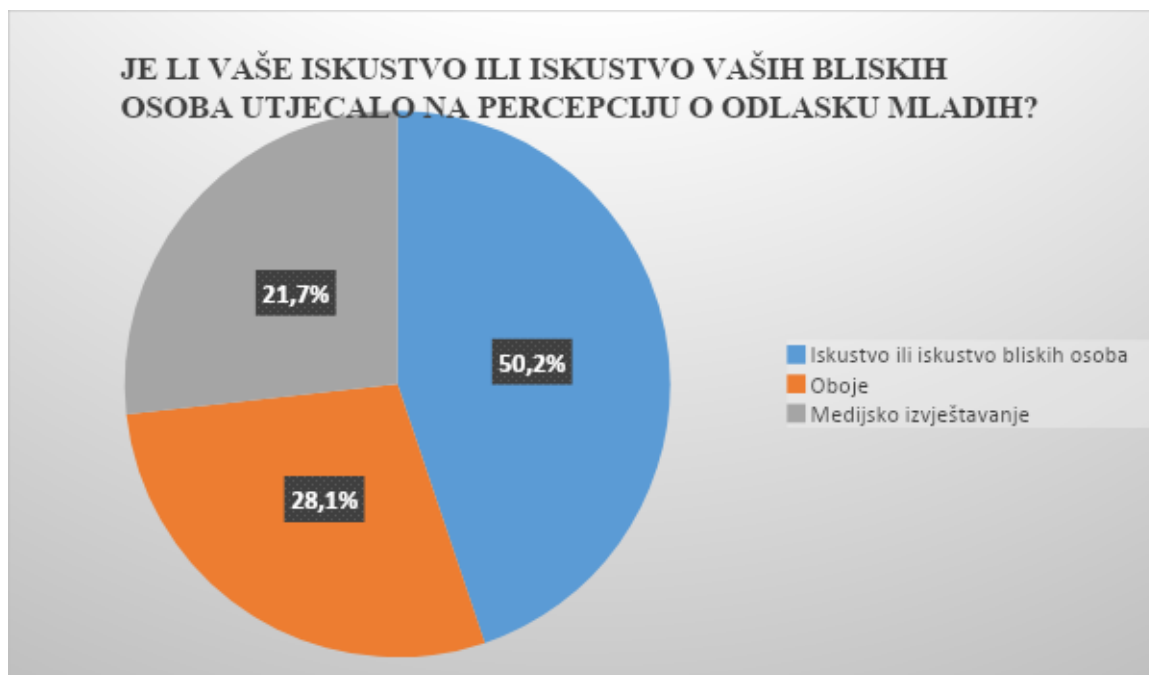
Rezultati ankete o percepciji medijskih izvještaja o odlasku mladih iz Bosne i Hercegovine pružaju uvid u stavove ispitanika o tonu i fokusu medijskih priča te da li su oni usmjereni na pozitivne ili negativne aspekte. Većina ispitanika, njih 180 ili 82,9%, izjavilo je da smatraju da su medijski izvještaji više usmjereni na negativne aspekte odlaska mladih. Ovaj rezultat ukazuje da postoji općeniti osjećaj da mediji često ističu negativne aspekte ovog problema, kao što su ekonomska migracija, gubitak mladih talenata i posljedice po društvo. Samo četiri ispitanika ili 1,8% smatraju da su medijski izvještaji više usmjereni na pozitivne aspekte odlaska mladih, što ukazuje na manji broj pojedinaca koji prepoznaju pozitivne priče ili mogućnosti koje odlazak mladih može donijeti. Manji broj ispitanika, njih 33 ili 15,2% smatra da su medijski izvještaji balansirani, što znači da pokrivaju i pozitivne i negativne aspekte odlaska mladih. Ova grupa ispitanika prepoznaje raznolikost perspektiva i tema koje se javljaju u medijskim izvještajima o ovoj temi (v. Grafikon 13).

Grafikon 13.: Procentualni odgovor na pitanje: „Smatrate li da su medijski izvještaji o odlasku mladih iz Bosne i Hercegovine više usmjereni na negativne ili pozitivne aspekte?“

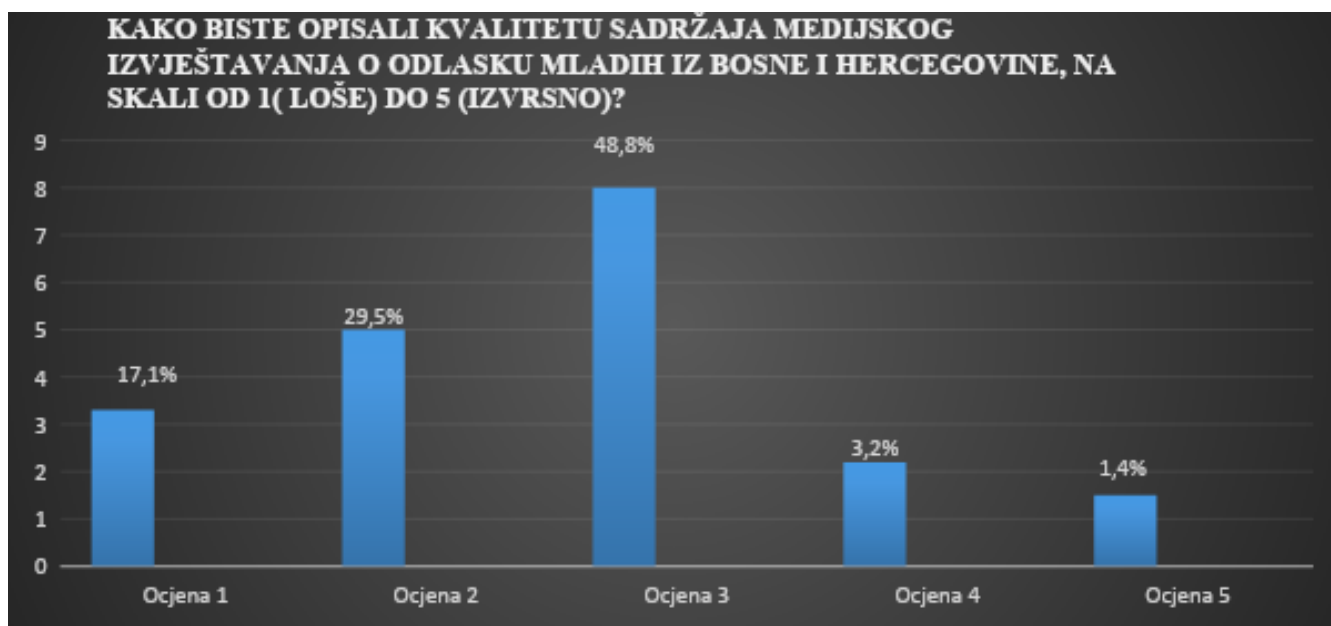
Zanimalo nas je da li je lično iskustvo ispitanika ili iskustvo bliskih osoba, medijsko izvještavanje ili oboje utjecalo na percepciju o odlasku mladih iz države. Najveći postotak ispitanika, 50,2 % ili 109 ispitanika izabralo je opciju da je njihovo lično iskustvo ili iskustvo njihovih bliskih osoba utjecalo na njihovu percepciju o odlasku mladih. Drugi značajan rezultat ukazuje na to da 21,7% ili 47 ispitanika smatra da medijsko izvještavanje ima utjecaj na njihovu percepciju, dok 28,1% ili 61 ispitanik smatra da su i lična iskustva i medijsko izvještavanje utjecala na njihovu percepciju o navedenoj temi (v. Grafikon 14).

Grafikon 14.: Odgovor na pitanje: „Je li vaše iskustvo ili iskustvo vaših bliskih osoba utjecalo na percepciju o odlasku mladih?“

Pitali smo mlade „Kako biste opisali kvalitetu sadržaja medijskog izvještavanja o odlasku mladih iz Bosne i Hercegovine, na skali od 1 (loše) do 5 (izvorsno)?“, najveći postotak ispitanika 48,8% ili 106 ispitanika ocijenilo je kvalitetu medijskog izvještavanja prosječnom, dodjeljujući ocjenu 3 na skali od 1 do 5. Međutim, postoji značajan broj ispitanika koji su ocijenili medijsko izvještavanje lošim ili ispod prosjeka. Konkretno 17,1% ili 37 ispitanika ocijenilo je medijsko izvještavanje ocjenom 1, što ukazuje na vrlo nisku ocjenu kvalitete. Dodatnih 29,5% ili 64 ispitanika dalo je ocjenu 2, što također sugerira da je percepcija medijskog izvještavanja o navedenoj temi ispod prosjeka. Manji postotak ispitanika, 3,2% ili 7 ispitanika ocijenio je kvalitetu medijskog izvještavanja iznad prosjeka ocjenom 4, dok je 1,4% ili 3 ispitanika dalo najvišu ocjenu 5 (v. Grafikon 15).

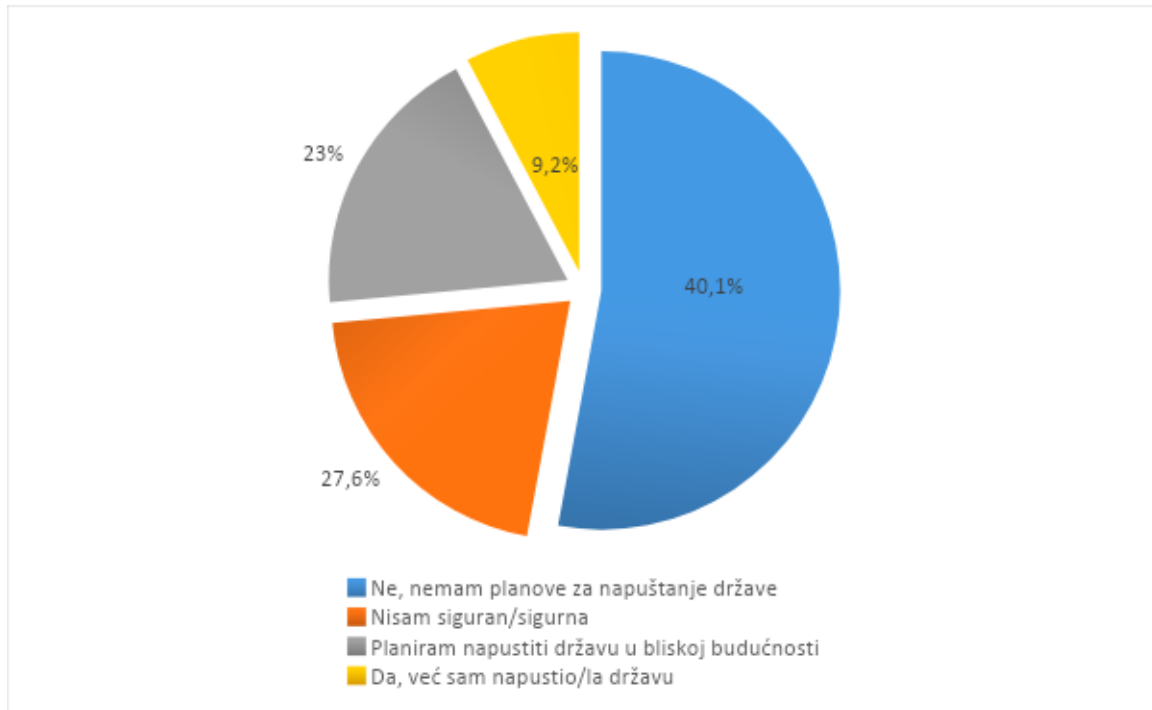
Grafikon 15.: Procentualni odgovor na pitanje: „Kako biste opisali kvalitetu sadržaja medijskog izvještavanja o odlasku mladih iz Bosne i Hercegovine, skali od 1 (loše) do 5 (izvrsno) ?“

Pretposljednje pitanje odnosilo se na planove mladih u bliskoj budućnosti te na pitanje da li će u bliskoj budućnosti napustiti državu ili su već napustili. Manji broj ispitanika, 20 ili 9,2% već je napustilo državu što ukazuje na postojanje većeg broja pojedinaca koji su donjeli odluku o napuštanju države. Značajan broj ispitanika, 50 ili 23% planira napustiti državu u bliskoj budućnosti, većina ispitanika njih 87 ili 40,1% izjavilo je da nemaju planove napustiti državu. Relativno visok postotak ispitanika 60 ili 27,6% nisu sigurni ili su neodlučni u vezi s planovima napuštanja države (v. Grafikon 16).

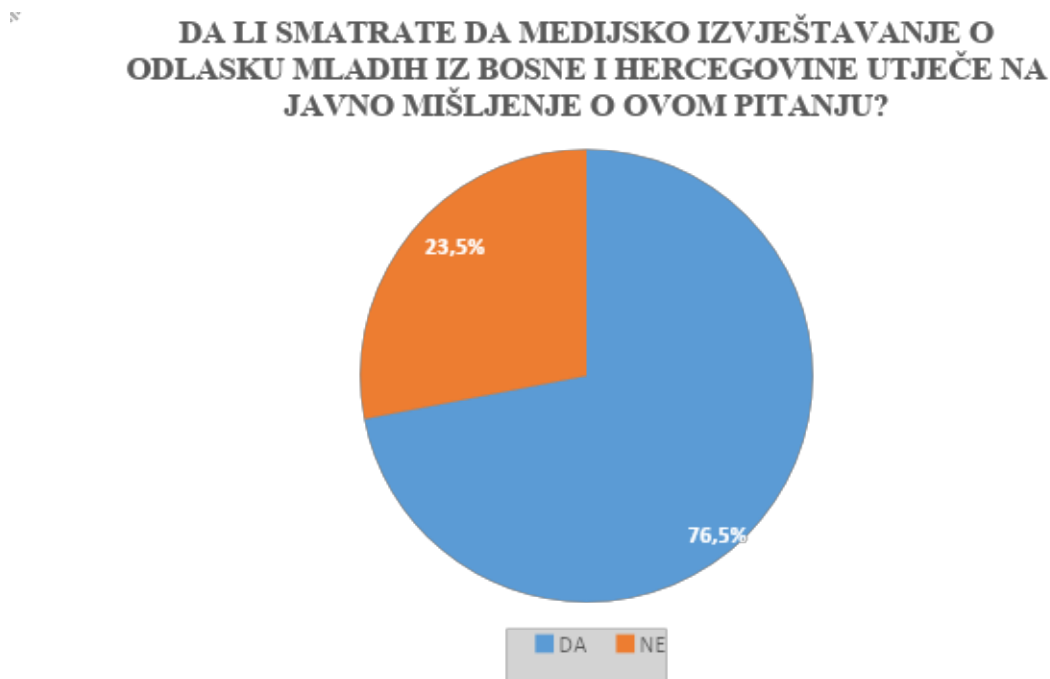

Grafikon 16.: Odgovori na pitanje da li su napustili ili planiraju napustiti državu u bliskoj budućnosti

Posljednje pitanje na anketnom upitniku glasilo je: „Da li smatrate da medijsko izvještavanje o odlasku mladih iz Bosne i Hercegovine utječe na javno mišljenje o ovom pitanju?“, većina ispitanika 166 ili 76,5% smatra da medijsko izvještavanje utječe na javno mišljenje o pitanju odlaska mladih. Manji broj ispitanika 51 ili 23,5% izjavilo je da ne smatraju da medijsko izvještavanje utječe na javno mišljenje o ovom pitanju (v. Grafikon 17).

Grafikon 17: Procentualni odgovor na pitanje: „Da li smatrate da medijsko izvještavanje o odlasku mladih iz Bosne i Hercegovine utječe na javno mišljenje o ovom pitanju?“

Kvantitativno istraživanje obuhvatilo je stavove i mišljenja dijela populacije i na osnovu tih podataka zaključivat će se o stavovima kompletne populacije. Jedan o pozitivnih rezultata koje smo dobili anketom jeste da možemo primijetiti da ispitanici žele više sadržaja u medijima o mladima, pozitivnim pričama koje se tiču mladih. Rezultati pokazuju da većina ispitanika smatra da medijsko izvještavanje ima utjecaj na javno mišljenje o ovom pitanju što ukazuje na percepciju važnosti medijskih sadržaja u oblikovanju stavova o migraciji mladih. Također, veliki broj ispitanika planira ili je već napustio zemlju, što sugerira na postojanje izražene tendencije među mladima za migracijom.

7. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Mnoge države u svijetu imaju planski izrađenu strategiju o mladima, jedna od njih, nažalost, nije Bosna i Hercegovina. Uloga medija u izvještavanju o odlasku mladih ali i o svim bitnim temama koje se tiču mladih je velika. Ostaje nam da zaključimo da odlazak mladih iz države donosi velike posljedice kako za društvo tako i za državu, direktno su ugrožene obrazovne institucije, ekonomija, ali i pronatalitetna politika u Bosni i Hercegovini. Nakon toliko godina niko nije uspio da se pozabavi detaljno navedenim problemom te da predstavi strategiju koja će zaustaviti odlazak mladih ljudi iz države ali i postaviti standard kada je riječ o izvještavanju u medijima o navedenoj temi. Jedan od ciljeva ovog rada bio je istražiti da li mediji na osnovu načina izvještavanja o temi odlaska mladih iz države mogu da utječu na stavove mladih po pitanju odlaska iz države. Kada se mladi ljudi sele u značajnom broju, to može rezultirati starenjem populacije i smanjenjem radne snage. Ovaj demografski trend nosi sa sobom potencijalno ozbiljne ekonomske posljedice, uključujući smanjenje produktivnosti i povećanje socijalnih izazova povezanih sa starijom populacijom. Dodatno, mladi često igraju ključnu ulogu kao pokretači društvenih promjena i inovacija. Njihova odsutnost može imati ozbiljan uticaj na potencijal za društveni, kulturni i tehnološki razvoj. Gubitak ovih dinamičnih agenata može usporiti procese promjena i inhibirati napredak društva u smislu prilagođavanja novim izazovima i usmjeravanja ka inovativnim rješenjima.

Na problemsko pitanje: „Da li je trend negativnog izvještavanja o odlasku mladih iz BiH sve zastupljeniji?, dobili smo odgovor razradom teme. Da, negativno izvještavanje o odlasku mladih iz Bosne i Hercegovine je sve zastupljenije u medijima, a postoji povezanost između tog izvještavanja i želje mladih za migracijom. Postavljena hipoteza: „Mladi u savremenom bosanskohercegovačkom društvu izloženi su negativnom izvještavanju u medijima što indirektno dovodi do želje za napuštanjem države“, je razradom potvrđena. Ovaj rad afirmiše postavljenu hipotezu. Dominantnost negativnog izvještavanja kao i analiza medijskih izvještaja o odlasku mladih iz Bosne i Hercegovine pokazuje da je negativno izvještavanje često dominantno, što može stvarati percepciju o negativnim posljedicama migracije mladih. Pomoćna hipoteza glasila je: „Različiti stilovi izvještavanja u medijima utiču na mlade“, što je djelimično tačno. Pomoćna hipoteza sugerise da različiti stilovi izvještavanja u medijima imaju uticaj na mlade što implicira da ispitanici žele više priča o mladima, i svim temama koje su usko vezane za mlade. Rezultati ankete podržavaju ovu pomoćnu hipotezu pokazujući da postoji interes među mladima za pozitivne priče i primjere mladih koji su se vratili u svoju

domovinu. Ovo je bitno istaći jer se ukazuje na potrebu za raznolikošću u medijskim pričama o mladima, umjesto pretežno negativnog izvještavanja o odlasku. Mladi žele čuti različite perspektive i iskustva, uključujući i one koji su se odlučili vratiti u zemlju, što može utjecati na njihove stavove i odluke o vlastitoj budućnosti. Stoga, povezivanjem glavne i pomoćne hipoteze, možemo zaključiti da raznoliki stilovi izvještavanja u medijima mogu utjecati na percepciju i odluke mladih, te da postoji potreba za inkluzivnijim i pozitivnijim prikazom mladih u medijskim sadržajima.

Anketa i intervju bile su tehnike koje su u velikoj mjeri olakšale razumijevanje teme, donijele rezultate koje su adekvatni pokazatelji društvenog ali i medijskog stanja u Bosni i Hercegovini. Sociolog profesorica Sarina Bakić pojasnila je značaj mladih u svakom društvu, te da li je dovoljno pažnje posvećeno mladima u bosanskohercegovačkom društvu. Mnoge zanimljivosti iz intervjua koristili smo kao anketna pitanja, kako bi smo saznali stavove ispitanika o mladima ali i medijskoj sceni u Bosni i Hercegovini. S druge strane, anketa je također otvorila nove vidike. Jedan od zanimljivih odgovora na anketu bio je da od 216 ispitanika niti jedan ispitanik u slobodno vrijeme ne čita knjigu. Ovaj rezultat sugerira da čitanje knjiga nije popularna aktivnost među ispitanicima te da postoji niska stopa čitalačke aktivnosti u slobodno vrijeme kod mladih u Bosni i Hercegovini. Pored toga, 74, 7 % ili 162 ispitanika slobodno vrijeme provodi na internetu, odnosno društvenim mrežama. Ovaj podatak ukazuje na sve veću ulogu interneta i društvenih mreža kao glavnog izvora zabave, informacija i interakcije među mladima. Podaci o ocjenama koje su ispitanici dodijelili obrazovnom sistemu u Bosni i Hercegovini pružaju važan uvid u percepciju kvaliteta obrazovanja među mladima. Ispitanici su dali različite ocjene, pri čemu 49 ispitanika ili 22, 7% ocijenilo je sistem ocjenom 2, 98 ispitanika ili 45, 4 % ocijenilo je sistem ocjenom 3, dok je samo 9 ispitanika ili 4, 2 ocijenilo sistem ocjenom 5. Veliki broj ispitanika koji su dali ocjenu 3 implicira da mnogi mladi percipiraju obrazovni sistem kao prosječan ili zadovoljavajući, ali ne izuzetan. Međutim, postoji značajan broj ispitanika koji su dali ocjenu 2, što ukazuje da postoji kritika ili nezadovoljstvo u određenim aspektima obrazovanja. Samo mali broj ispitanika su dali ocjenu 5 što ukazuje na postojanje manjeg broja pojedinaca koji su izuzetno zadovoljni obrazovnim sistemom. O posljedicama za društvo i njen zdrav razvoj Bakić poručuje:” Na mladima svijet ostaje, naravno da su oni stub društva. Međutim odgovorni ljudi, prvenstveno političke strukture, apsolutno nisu svjesne i nemaju odnos prema mladima, u svojim političkim kampanjama se mladi ne pominju, isključivo se govori o mladima ako mediji postavljaju neka pitanja, ali u strateškom, programskom smislu mladi ne

postoje kao i radnici što ne postoje u vokabularu i to je veliki problem za naše društvo. Svako društvo počiva na mladim, obrazovnim, potentnim, fizički i psihički zdravim ljudima, nažalost bosanskohercegovačko društvo im ne daje adekvatne alate da to i budu i zato mladi ljudi traže bolju budućnost negdje drugo”.

7.1. Preporuke

Analizom rada došlo se do određenih preporuka koje bi bilo korisno primjeniti u praksi:

- 1. Fokus na pozitivne priče** – Mediji bi trebali aktivno tražiti i promovisati pozitivne priče o mladima koji su se vratili u državu ili koji su postigli uspjeh u inostranstvu, kako bi se istaknuli primjeri pozitivnih ishoda migracije mladih.
- 2. Edukacija novinara**- Novinari bi trebali biti edukovani o etičkim standardima izvještavanja i odgovornom novinarstvu kako bi izbjegli senzacionalizam, predrasude i stereotipe u izvještavanju o mladima i migraciji.
- 3. Saradnja sa mladima**- Mediji bi trebali aktivno uključiti mlade ljude u proces kreiranja medijskih sadržaja omogućavajući im priliku da izraze svoje stavove, iskustva i perspektive na ovu temu.
- 4. Podrška povratnicima**- Mediji bi trebali pružiti podršku povratnicima i njihovim pričama, ističući izazove sa kojima se suočavaju i resurse koji su im na raspolaganju kako bi se olakšao proces reintegracije u društvo.

Implementacija ovih preporuka može doprinjeti promjeni percepcije i smanjenju negativnog izvještavanja u medijima o mladima i odlasku mladih iz države, te podršci izgradnje pozitivnije i inkluzivnije medijske kulture.

8. LITERATURA

1. Beck, U. (2001). *Pronalaženje političkoga: Prilog teoriji refleksivne modernizacije*. Zagreb: Naklada Jasenski i Turk.
2. Čičić, M. (2019). *Studija o emigracijama BiH*. Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine.
3. Despotović, M., i Kulić, R. (2010). *Uvod u andragogiju*. Beograd: Svet knjige.
4. Fransis, B. (1997). *Moć medija: Mandarin i trgovac*. Beograd: Clio.
5. Gidens, E. (1998). *Posljedice modernosti*. Beograd: Filip Višnjić.
6. Halimić, Š., Koštrebić, K., i Neimarlija, N. (2013). *Na putu ka politici prema mladima FBiH - Analiza stanja i potreba mladih u Federaciji Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Institut za razvoj mladih KULT.
7. Holt, M. (1998). *Young People, Leisure and the Construction of Sexual Identities: A report on work in Progress*. Brimingham: University of Brimingham.
8. Ilšin, V. (2001). *Mladi i politika*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
9. Kapo, M. (2012). *Nacionalizam i obrazovanje: studija slučaja Bosna i Hercegovina*. Sarajevo: Fond otvorenog društva BiH.
10. Kunczik, M., & Zipfel, A. (2006). *Uvod u znanost o medijima i komunikologiju*. Zagreb: Zaklada Friedrich Ebert.
11. Lavić, S. (2014). *Leksikon socioloških pojmova*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu.
12. Lindgren, S. (2017). *Digital Media and Society*. London: Sage Publications.
13. Livazović, G. (2013). *Sigurnost djece u virtualnom okruženju*. Sarajevo: Društvo ujedinjenih građanskih akcija - Duga.
14. Malović, S. (2007). *Mediji i društvo*. Zagreb: Sveučilišna knjižara.
15. Manić, Ž. (2017). *Analiza sadržaja u sociologiji*. Beograd: Čigoja štampa Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta u Beogradu.
16. Milivojević, S. (2001). *Javna sfera, mediji i javnost*. Beograd: Reč.
17. Polić, M. (1993). *Odgoj i svijest*. Zagreb: Nakladnik Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo.
18. Tucaković, Š. (1999). *Historija komuniciranja*. Sarajevo: Studentska štamparija Univerziteta.

19. Turčilo, L., Osmić, A., & Žiga, J. (2017). Mladi, politika i mediji. *Priručnik za razvijanje političke i medijske pismenosti mladih*.
20. Turčilo, L., Osmić, A., Šadić, S., Žiga, J., Dudić, A., i Kapidžić, D. (2019). *Studija o mladima Bosna i Hercegovina 2018/2019*. Sarajevo: Friedrich - Ebert - Stiftung e.V.
21. Žiga, J., Turčilo, L., Osmić, A., Bašić, S., Džananović Miraščija, N., Kapidžić, D., & Brkić Šmigoc, J. (2014). *Studija o mladima u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka.
22. Turčilo, L., i Buljubašić, B. (n.d.). *Medijska stvarnost. Esej o savremenom korištenju medija u BiH*. Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2020.

8.1. Web- literatura

1. RAK. (2001, Mart 2). *Bosna i Hercegovina Regulatorna agencija a komunikacije.(online)*. Dostupno na :
 Registar korisnika dozvola: <https://www.rak.ba/bs-Latn-BA/rf-licenses>
 (pristupljeno: 20. 10. 2023.)
2. Krleža, M. (2013). *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Dostupno na:
 Leksikografski zavod Miroslav Krleža: <https://enciklopedija.hr/clanak/trend>
 (pristupljeno: 14.11.2023.)
3. Sokol, A. (2019, Mart 14). *Samoregulacija onilne medija u BiH: Dezinformacije, anonimni portali i govor mržnje*.
 Dostupno na : Media Centar Sarajevo: <https://www.media.ba/bs/magazin-novinarstvo/samoregulacija-online-medija-u-bih-dezinformacije-anonimni-portali-i-govor> (pristupljeno: 15.09.2023.)
4. Šijaković, I., Čeko, M., & Nišić, V. (2017, Novembar 10). *Neke karakteristike slobodnog vremena mladih u Republici Srpskoj*. Dostupno na:
 ResearchGate: <https://www.researchgate.net/publication/> (pristupljeno: 22.12.2023.)
5. Ustav. (2006, Februar 20). *Ustav Bosne i Hercegovine*. Član II, Ljudska prava i osnovne slobode. Dostupno na : www.ustavnisud.ba (pristupljeno 12.12.2023.)

6. Bašić, S. (2013, Juni 3). *Izazovi društvenog razvoja i profesija socijalnog rada u postkonfliktnom i tranzicijskom društvu: iskustva u BiH*. Dostupno na:
Hrčak: <https://hrcak.srce.hr/104554> (pristupljeno:15.11.2023.)
7. Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine. (2022, Decembar 20). *Bosna i Hercegovina u brojevima*. Retrieved August 5, 2023, from Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine.
Dostupno na : <https://bhas.gov.ba/Calendar/Category/14> (pristupljeno:12.09.2023.)
8. Opća deklaracija o ljudskim pravima. (2008, Oktobar 15). *Parite. hr*. Retrieved Septembar 12, 2023, from Opća deklaracija o ljudskim pravima 1948. Dostupno na: www.pariter.hr (pristupljeno: 24.12.2023.)
9. Ujedinjene nacije Bosne i Hercegovine. (2021, Juni 1). *Partnerstvo za održivi razvoj Ujedinjene nacije Bosna i Hercegovina*. Retrieved Septembar 10, 2023, from Okvir saradnje Bosne i Hercegovine i Ujedinjenih nacija za održivi razvoj 2021-2025.
Dostupno na: <https://bosniaherzegovina.un.org/bhs> (pristupljeno: 14.01.2024.)
10. Hadžimahmutović, B., & Martić, M. (2013, Decembar 30). *Nezaposlenost mladih: EU i BiH dijele isti problem, mogu li rješenja biti zajednička*.
Dostupno na: www.gea.ba (pristupljeno:25.12.2023.)
11. Lalić, B. (2020, Decembar 12). *Šta medijski sadržaji namjenjeni za mlade nude*.
Dostupno na: Media.ba: <https://mail.media.ba/bs/magazin-novinarstvo/sta-medijski-sadrzaji-namijenjeni-za-mlade-zapravo-nude-mladima> (pristupljeno: 15.12.2023.)
12. Osmančević, E. (2021, Juni 18). *Mapiranje medijskih portal u BiH* . Retrieved Novemabr 10, 2024, from Centar za promociju civilnog društva.
Dostupno na: <https://civilnodrustvo.ba/mapiranje-medijskih-web-portala-u-bosni-i-hercegovini/> (pristupljeno: 15.09.2023.)

9. Prilozi

9.1. Prilog 1: Transkript intervju sa profesoricom Sarinom Bakić

Sarina Bakić, sociolog, intervju obavljen 15.11.2023 godine

1. Iz sociološkog aspekta kako stanovnici BiH a posebno mladi gledaju na odlazak mladih iz BiH?

“Svi gledaju na odlazak mladih iz BiH u sociološkom smislu kao jedan od problema. Međutim to u suštini i nije problem. Mladi ljudi odlaze mladi ljudi su željni iskustava, i u obrazovnom i u profesionalnom smislu i to nije ništa sporno. Sporno je što mladi odlaze zbog egzencionalnih uslova i nemogućnosti pronalaska posla. Građani BiH su zabrinuti za ovaj fenomen.

2. Vide li socijalne službe u tome problem?

Svi vide problem, to je dosta vidljivo, ne odlaze samo mladi da bi se školovali pa da se vrate. Već mladi odlaze da bi iskoristili to školovanje da bi se poslije infiltrirali prije svega u zapadno društvo da bi našli posao i nastavili novi život. Sve je to zbog nebrige socijalnih službi, nebrige za mlade za njihov status, za njihovu budućnost.

3. Kako iz sociološke perspektive mediji obrađuju taj problem, šta nedostaje?

U medijima generalno ne samo o ovoj temi, generalno nedostaju mladi u medijima. Jasne su analize, jasne su kritike odlaska mladih iz države. Međutim rijetko se u medijima čuje

glas mladih ljudi, da se mladi pitaju zasto odlaze, zasto se ne kontaktiraju mladi ljudi koji su otišli, da ih pitamo kako su se snašli. Generalno mladih kao mladih nema u medijima kao faktori našeg društva naše stvarnosti njihov glas se slabo čuje.

5. Stanje mladih u BiH, pasivni ili aktivni ?

U suštini mladi su aktivni onoliko koliko društvo dozvoljava da budu aktivni. Po našim studentima to možemo vidjeti, naši studenti su naročito aktivni u nevladinim organizacijama, političkim strankama. S druge strane postoje mladi koji su izabrali da budu pasivni. "Ja sam jučer u Mostaru razgovarala sa mladima koju su rekli da ih ništa ne zanima, politika, politička situacija, oni dobro žive. Sve je to individualno, sve je to različito. Mladi u većim gradovima u BiH IMAJU prostora za angažovanost ako oni to žele, međutim ja se plašim za mlade u manjim sredinama, koji nemaju toliko mogućnosti da budu aktivni, zbog toga mladi iz manjih sredina više odlaze, jer ako žele da se aktiviraju oni nemaju adekvatan prostor za to.

6. Iz vaše perspektive kao profesorice na fakultetu, da li vidite promjene, koliko mladih ljudi je imalo želju ići prije 10 godina i sada ?

Naravno, ja to najbolje vidim koliko oni meni traže pismo preporuke, ja imam veliki fail koji se iza COVIDA mnogo povećao, to su ta pisma gdje ja njima šaljem pisma preporuke da idu dalje, ili je to obrazovanje ili je to posao različite vrste preporuke i od pandemije COVID-19 to se prema mom uvidu povećalo. Samim tim pandemija je uticala na inflaciju poskupljenja, roditelji naših mladih ljudi još teže žive, dosta ljudi je ostalo bez posla, mnogi stari ljudi zajedno sa mladima napuštaju državu i odlaze, cijele porodice napuštaju državu, i mislim da se taj trend povećava.

7. Koliko je opasno za zdrav razvoj države u svakom pogledu na kome će država ostati ako više od polovine mladih ode?

Naravno, to je i najveći problem, ne kaže se džaba, na mladima svijet ostaje, naravno da su oni stub društva. Međutim odgovorni ljudi, prvenstveno političke strukture, apsolutno nisu svjesne i nemaju odnos prema mladima, u svojim političkim kampanjama se mladi ne pominju, isključivo se govori o mladima ako mediji postave neka pitanja, ali u strateškom, programskom smislu mladi ne postoje kao i radnici ne postoji u vokabularu više i to je veliki problem za naše društvo. Svako društvo počiva na mladim, obrazovnim, potentnim, fizički i psihički zdravim mladim ljudima, nažalost bosanskohercegovačko društvo im ne daje adekvatne alate da to i budu i zato mladi ljudi traže bolju budućnost negdje drugo. Samim tim nameće se pitanje koliko odlazak mladih iz države može utjecati na zdrav razvoj države.

8. Da li prema vašem misljenju mediji mogu da doprinesu odlasku mladih ljudi iz države?

Mogu, zato što neki mediji, itekako potenciraju, crnilo, situacija nije toliko dobra, ali nije ni toliko loša kako je neki mediji predstavljaju i naravno pod uticajem medija konstantnih negativnih izvještavanja, nestavljajući pozitivne primjere, naročito mlade koji imaju svoje biznise, i naravno da utiču da se čitava situacija gleda isključivo u negativnom stanju, stoga neophodno je da mediji u BiH ne samo za ovu temu već i za druge teme trebaju promijeniti svoj pristup određenom društvenom problemu.

9.2. Prilog 2: Anketni upitnik

Section 1 of 3

IZVJEŠTAVANJE MEDIJA O ODLASKU MLADIH IZ BOSNE I HERCEGOVINE

Poštovani,
moje ime je Amela Mahović i studentica sam na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu na Odsjeku za komunikologiju, usmjerenje odnosi s javnošću. Pred Vama se nalazi anonimni upitnik u svrhu pisanja magistarskog rada na temu "Izveštavanje medija o odlasku mladih iz Bosne i Hercegovine."

Hvala Vam što izdvojate svoje vrijeme i na taj način učestvujete u istraživanju.

Za sve dodatne informacije možete mi se obratiti putem e-maila: amelamahovic80@gmail.com ili putem društvenih mreža.

Lijep pozdrav,
Amela Mahović

Spol *

- Muško
- Žensko

Godine *

- 14-20
- 21-25
- 26-30
- 31-35

Mjesto prebivališta *

- Federacija Bosne i Hercegovine (FBiH)
- Republika Srpska (RS)
- Brčko Distrikt

Stepen obrazovanja *

- Nezavršena osnovna škola
- Završena osnovna škola
- Završena trogodišnja srednja škola
- Završena četverogodišnja srednja škola
- Završen fakultet
- Magisteriji i doktorat

Vaš trenutni status *

- Učenik/ca
- Student/ica
- Nezaposlen/a
- Zaposlen/a

Prema Vašem mišljenju kakav je društveni položaj mladih u Bosni i Hercegovini ? *

- Odličan
  - Vrlodobar
  - Dobar
  - Dovoljan
  - Nedovoljan
-

Koji je razlog/razlozi zbog kojih mladi sve češće iskazuju želju da napuste državu? *

- Nemogućnost zaposlenja
  - Politička nestabilnost
  - Marginalizacija i diskriminacija
  - Nekvalitetan obrazovni sistem
  - Nekvalitetan zdravstveni sistem
  - Neugodna i konfliktna atmosfera
  - Sve navedeno
  - Ništa od navedenog
-

Mladi koji su završili fakultet brže pronalaze posao od onih koji nisu završili fakultet. *

- U potpunosti se slažem
- Slažem se
- Niti se slažem, niti se ne slažem
- Ne slažem se
- U potpunosti se ne slažem

⋮

Ocijenite kvalitet obrazovnih sistema u Bosni i Hercegovini Linear scale ▼

1 ▼ to 5 ▼

1 Nedovoljan _____

5 Odličan _____

  Required

INFORMISANJE MLADIH PUTEM MEDIJA

Description (optional)

Slobodno vrijeme kod mladih u Bosni i Hercegovini najčešće je vrijeme za: *

- Internet i društvene mreže
- Druženje sa prijateljima
- Gledanje televizije
- Fizičku aktivnost i sport
- Čitanje knjiga
- Ostalo

Šta je Vaš glavni izvor informacija? *

Pod informacijama uključujemo društveno-političke informacije, sport kao i zanimljivosti.

- Televizija
- Radio
- Društvene mreže
- Prijatelji, porodica
- Printani mediji

Koje teme/sadržaji Vas najviše zanimaju? *

Odaberite najmanje dvije opcije.

- Informativni sadržaj, vijesti
- Sport
- Kultura
- Zabava
- Reality program
- Ostalo

Section 3 of 3

IZVJEŠTAVANJE MEDIJA O ODLASKU MLADIH IZ DRŽAVE

Description (optional)

Koliko često pratite vijesti ili članke o odlasku mladih iz Bosne i Hercegovine? *

- Redovno (svaki dan)
- Povremeno (jednom sedmično)
- Rijetko (mjesečno)
- Nikada

Koje vrste informacija biste željeli/željele vidjeti u medijskom izvještavanju o odlasku mladih? *

- Detaljne statistike
- Priče mladih koji su se vratili
- Analize uzroka iseljavanja
- Priče o uspješnim projektima u domovini
- Drugo

Smatrate li da su medijski izvještaji o odlasku mladih iz Bosne i Hercegovine više usmjereni na negativne ili pozitivne aspekte? *

- Više na negativne aspekte
- Više na pozitivne aspekte
- Balansirani su

Je li vaše iskustvo ili iskustvo vaših bliskih osoba utjecalo na percepciju o odlasku mladih? *

- Iskustvo ili iskustvo bliskih osoba
- Medijsko izvještavanje
- Oboje

Kako biste opisali kvalitetu sadržaja medijskog izvještavanja o odlasku mladih iz Bosne i Hercegovine, na skali od 1 (loše) do 5 (izvrsno)? *

	1	2	3	4	5	
Loše	☐	☐	☐	☐	☐	Izvrsno

Da li ste napustili državu ili planirate u bliskoj budućnosti napustiti državu ? *

- Da, već sam napustio/la državu.
- Planiram napustiti državu u bliskoj budućnosti.
- Ne, nemam planove za napuštanje države.
- Nisam siguran/sigurna.

Da li smatrate da medijsko izvještavanje o odlasku mladih iz Bosne i Hercegovine utječe na javno mišljenje o ovom pitanju? *

- Da
- Ne

BIOGRAFIJA

Biografija Amela Mahović, rođena je 04.09.1999. godine u Sarajevu gdje je završila osnovnu školu i Prvu gimnaziju. Studij Komunikologije upisuje 2018. godine na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu. U Maju 2020. godine sudjeluje u Novinarskoj akademiji u Sarajevu. Svoje novinarske vještine usavršava u Tuzli na RTV Slon, a kasnije i na RTV TVSA u Sarajevu. Dodiplomski studij završava 2021. godine, te stiče stručno zvanje Bachelora Komunikologije/Žurnalistike, smjer Opći. Nastavlja studij na masteru, također, Odsjek za komunikologiju, usmjerenje Odnosi s javnošću. Tokom studija učestvovala je u brojnim projektima, radionicama, razmjenama i simulacijama. Neke od njih su "Week of social games", Fonyd, Hungary, Erasmus+program, "Tool4youth", Sarkoy, Turkey, te "Edukacija koalicije u multietničkoj državi" u Sarajevu. 2022. godine odlazi na studiranje u Njemačku na Univerzitet Marburg u periodu od sedam mjeseci. Nakon uspješno završenog ljetnog semestra na Univerzitetu u Marburgu vraća se na matični fakultet i upisuje zimski semestar. Od oktobra do decembra 2022.godine sudjeluje u Monotoringu socijalnih medija Bosne i Hercegovine. U ljetnom semestru 2023. godine odlazi na Univerzitet Paderborn u Njemačkoj gdje završava posljednji semestar na master studiju. Aktivno govori engleski i njemački jezik.